תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

# רש"י על מלכים ב

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

# רש"י על מלכים ב

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-מלכים-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

# תוכן העניינים


פרק א ..... 4
פרק ב ..... 4
פרק ג ..... 5
פרק ד ..... 8
פרק ה ..... 11
פרק ו ..... 13
פרק ז ..... 15
פרק ח ..... 16
פרק ט ..... 17
פרק י ..... 20
פרק יא ..... 22
פרק יב ..... 24
פרק יג ..... 26
פרק יד ..... 27
פרק טו ..... 28
פרק טז ..... 29
פרק יז ..... 30
פרק יח ..... 33
פרק יט ..... 35
פרק כ ..... 38
פרק כא ..... 40
פרק כב ..... 40
פרק כג ..... 41
פרק כד ..... 43
פרק כה ..... 44

# פרק א

## פסוק ב
**בְּעַד הַשְּׂבָכָה**. גראד"ה בְּלַע"ז. אוֹמֵר אֲנִי שֶׁרְגִילִים לְאָרְגוֹ שְׁתִי וְעֵרֶב בִּנְסָרִים אֲרֻכִּים וּקְצָרִים שֶׁקּוֹרִין קנטינל"י בְּלַע"ז, וְעוֹשִׂין נְקָבִים נְקָבִים כְּעֵין שְׂבָכָה, וְקָרוּי פרדונ"י בְּלַע"ז. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי 'שְׂבָכָה' ווי"ץ בְּלַע"ז, וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז שווינדל שטיג כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי וּבְלוּלִים יַעֲלוּ.
**וַיָּחַל**. לְשׁוֹן חֹלִי.

## פסוק יז
**וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם תַּחְתָּיו**. אָחִיו הָיָה.
**בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לִיהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט**. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא מָלַךְ בִּשְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט, שֶׁהֲרֵי אֲחַזְיָה מָלַךְ בִּשְׁבַע עֶשְׂרֵה, וּמָלַךְ שְׁנָתַיִם, וּבְסָמוּךְ נֶמְכְּתִיב: בִּשְׁנַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מָלַךְ יְהוֹרָם, וִיהוֹשָׁפָט מָלַךְ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים קֹדֶם שֶׁמָּלַךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ, אֶלָּא רָאוּי הָיָה יְהוֹשָׁפָט לֵהָרֵג בְּרָמוֹת גִּלְעָד, וּבִשְׁכַר שֶׁזָּעַק, תְּלָה לוֹ שֶׁבַע שָׁנִים, וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא מוֹנֶה לִבְנוֹ.

# פרק ב

## פסוק א
**בַּסְעָרָה**. בְּרוּחַ סְעָרָה.

## פסוק ב
**שֵׁב נָא פֹּה**. חָפֵץ הָיָה לִדְחוֹתוֹ מֵחֲמַת עֲנָוָה, שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּהִלָּקְחוֹ.

## פסוק ג
**אֶת אֲדֹנֶיךָ**. וְלֹא אֲדוֹנֵנוּ, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ שְׁקוּלִים כְּאֵלָיָהוּ.

## פסוק ח
**וַיִּגְלֹם**. כְּרָכָהּ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לְהַכּוֹת בָּהּ.
**וַיִּגְלֹם**. וְלֹא כְּרִיכָה מַמָּשׁ, אֶלָּא קוֹלֶט, שֶׁקּוֹרִין פייגד"ו בְּלַע"ז.

## פסוק י
**הִקְשֵׁיתָ לִשְׁאוֹל**. אִי אֶפְשָׁר לָתֵת לְךָ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיָדִי.
**אִם תִּרְאֶה אֹתִי לֻקַּח מֵאִתָּךְ**. אָז אוּכַל לַעֲשׂוֹת לְךָ יוֹתֵר וְיוֹתֵר.
**יְהִי לְךָ כֵן וְאִם אַיִן לֹא יִהְיֶה**. שֶׁאֵין הַיְכֹלֶת בְּיָדִי.

### פסוק יב
**אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל**. רַבִּי רַבִּי דָּטָב לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּצָלוֹתֵהּ מֵרְתִיכִין וּפָרָשִׁין.

### פסוק יד
**אַיֵּה ה' אֱלֹהֵי אֵלִיָּהוּ**. שֶׁהֶבְטַחְתִּי שֶׁתִּשְׁרֶה בִּי פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחוֹ אֵלַי.
**אַף הוּא וַיַּכֶּה אֶת הַמַּיִם**. אַף הוּא, בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: גְּדוֹלָה חֲצִיַּת אֱלִישָׁע כְּפָלַיִם כְּשֶׁל אֵלִיָּהוּ, שֶׁבִּתְחִלָּה זְכוּת שְׁנֵיהֶם, וְעַכְשָׁיו זְכוּתוֹ יְחִידִי.

### פסוק טז
**פֶּן נְשָׂאוֹ רוּחַ ה'**. אֶפְשָׁר אֶמֶשׁ אָמְרוּ לוֹ: הֲיָדַעְתָּ כִּי הַיּוֹם ה' לוֹקֵחַ אֶת אֲדוֹנֶיךָ, וְעַכְשָׁיו נֶעְלָם מֵהֶם הֵיכָן הוּא, מִלַּמֵּד, מִיּוֹם שֶׁנִּגְנַז אֵלִיָּהוּ הָלְכָה וְנִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִן הַנְּבִיאִים, וְשׁוּב לֹא הָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְרֻבָּה בְּיִשְׂרָאֵל.

### פסוק יז
**עַד בֹּשׁ**. נִתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ, לְפִי שֶׁנָּטַל גְּדֻלָּתוֹ אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁיָּשׁוּב, כָּל זֶה רָאִיתִי בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה.

### פסוק יט
**וְהַמַּיִם רָעִים**. וּמֵחֲמַת הַמַּיִם הָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ לְקָבְרָם, אִם כֵּן מַהוּ: וּמוֹשַׁב הָעִיר טוֹב, מִכָּאן אָמְרוּ: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.

### פסוק כא
**אֶל מוֹצָא הַמַּיִם**. שֶׁהָיוּ נוֹבְעִים מִשָּׁם.
**וַיַּשְׁלֵךְ שָׁם מֶלַח**. וַהֲלֹא מֶלַח דָּבָר הַמְקַלְקֵל אֶת הַמַּיִם הוּא, אֶלָּא נֵס בְּתוֹךְ נֵס.

### פסוק כג
**וּנְעָרִים קְטַנִּים**. הַמְנֹעָרִין מִן הַמִּצְוֹת.
**עֲלֵה קָרֵחַ**. עֲלֵה מִכָּאן, שֶׁהִקְרַחְתָּ עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם, שֶׁעַד עַכְשָׁיו הָיִינוּ מִשְׁתַּכְּרִין לְהָבִיא מַיִם מְתוּקִים מֵרְחוֹק, וּמִתְפַּרְנְסִין בְּכָךְ, וּמִשֶּׁהִמְתִּיקוּ אִבְּדוּ פַּרְנָסָתָן, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסוֹטָה.

### פסוק כד
**וַיִּרְאֵם**. רָאָה שֶׁאֵין בָּהֶם וְלֹא בְּזֵרְעָם לַחְלוּחִית שֶׁל טוֹבָה.

## פרק ג

### פסוק א
**וִיהוֹרָם בֶּן אַחְאָב**. אַף פָּרָשָׁה זוֹ, בִּשְׁבִיל לְהַגִּיד נֵס שֶׁל מֵישָׁע מֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי אֱלִישָׁע נִכְתְּבָה כָּאן, שֶׁמָּנָה בְּאֵלִיָּהוּ שְׁמוֹנָה נִסִּים, וּבֶאֱלִישָׁע שִׁשָּׁה עָשָׂר, לְקַיֵּם: פִּי שְׁנַיִם

בְּרוּחֵךְ אֵלַי, וּכְתָבָן כֻּלָּם זוֹ בְּצַד זוֹ, כָּךְ רָאִיתִי בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִדּוֹת דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וַחֲצִית יְרֵדֵן שֶׁל אֱלִישָׁע, כִּשְׁתַּיִם דְּשֶׁל אֵלִיָּהוּ.

## פסוק ב

**רַק לֹא כְאָבִיו וּכְאִמּוֹ**. שֶׁהוֹסִיפוּ אֶת הַבַּעַל, לְהַכְעִיס.

## פסוק ג

**רַק בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם וְגוֹ' דָּבֵק**. וְכֵן כָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מִדְּאָנָּה שֶׁלֹּא תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד אִם יַעֲלוּ לָרֶגֶל, לְכָךְ עָבְדוּ אֶת הָעֲגָלִים.

## פסוק ד

**נֹקֵד**. מָרֵי גֵּיתִין.

**אֵילִים צָמֶר**. דִּיכְרִין דְּרָעֲיָא, עִם צִמְרָם.

## פסוק ח

**דֶּרֶךְ מִדְבַּר אֱדוֹם**. כִּי גַּם מֶלֶךְ אֱדוֹם יֵלֵךְ עִמָּנוּ.

## פסוק י

**לָתֵת אוֹתָם וְגוֹ'**. שֶׁיָּמוּתוּ בַּצָּמָא.

## פסוק יא

**אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ**. בְּהַר הַכַּרְמֶל, וּבִיצִיקָתוֹ נַעֲשׂוּ אֲצְבְּעוֹתָיו כְּמַעְיְנוֹת מַיִם, עַד שֶׁנִּתְמַלְּאָה הַתְּעָלָה, וְרָאוּי הוּא לֵעָשׂוֹת לָנוּ נֵס עַל יָדוֹ בְּמַיִם.

## פסוק יג

**אַל כִּי קָרָא ה' וְגוֹ'**. בְּבָעוּ לָא תִּדְכַּר חוֹבִין רִשְׁעָתָא הַהִיא, בָּעֵי עֲלָנָא רַחֲמִין, אֲרֵי זִמִּין ה' וְכוּ'.

## פסוק טו

**קְחוּ לִי מְנַגֵּן**. מִפְּנֵי הַכַּעַס נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ.

## פסוק טז

**גֵּבִים גֵּבִים**. בּוֹרוֹת מְלֵאִים מַיִם.

## פסוק יח

**וְנָקַל זֹאת**. וְעוֹד נֵס זֶה נָקֵל וּמוּעָט בְּעֵינֵי ה', וְהוֹסִיף לְהַפְלִיא אֶתְכֶם נֵס אַחֵר, וְנָתַן אֶת מוֹאָב בְּיֶדְכֶם.

## פסוק יט

**וְכָל עֵץ טוֹב תַּפִּילוּ**. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ, כָּאן הִתִּיר לָכֶם, שֶׁהִיא אֲמָה בְּזוּיָה וְנִקְלֵית לְפָנָיו, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם, אֵלּוּ הָאֵילָנוֹת הַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם.

**הַחֶלְקָה הַטּוֹבָה**. שָׂדֶה זְרוּעָה, קומצ"י בְּלַעַ"ז.

## פסוק כ

**וַיְהִי בַּבֹּקֶר** כַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה. הַמַּיִם הִתְחִילוּ לֵירֵד מִן הַשָּׁמַיִם בַּבֹּקֶר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם, וְכַעֲלוֹת הַמִּנְחָה בָּאִין שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְאוֹתוֹ הַנַּחַל, לְפִי שֶׁאָמַר: לֹא תִרְאוּ רוּחַ וְלֹא תִרְאוּ גֶּשֶׁם, בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

## פסוק כא

**עַל הַגְּבוּל**. עַל הַסְּפָר, שֶׁקּוֹרִין מרק"א.

## פסוק כב

**אֲדֻמִּים כַּדָּם**. כֵּן דֶּרֶךְ הַמַּיִם, כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת עֲלֵיהֶם בַּבֹּקֶר, מַאֲדִימוֹת.

**מִנֶּגֶד**. מֵרָחוֹק, וְהֵם לֹא רָאוּ בְּאוֹתוֹ הַנַּחַל מַיִם מֵעוֹלָם, לְפִיכָךְ הָיוּ סְבוּרִין שֶׁהוּא דָּם.

## פסוק כה

**וְהֶעָרִים יַהֲרֹסוּ**. הָיוּ הוֹרְסִין.

**יַשְׁלִיכוּ אִישׁ אַבְנוֹ**. שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין הָאֲבָנִים מִן הַחוֹמוֹת, עַד הִשְׁאִיר כָּל אַבְנֵי הַקִּירוֹת בַּקִּיר לְעָמֹד עַל חַרְסִית שֶׁלָּהֶן הוּא הַטִּיט, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה עוֹד אֶבֶן בַּחוֹמָה, וְאַחֲרֵי זֹאת וַיָּסֹבּוּ הַקַּלָּעִים וַיַּכּוּ אֶת הַנִּשְׁאָר בַּחֶלְקָה, שֶׁלֹּא נִשְׁבְּרָה הַחוֹמָה, וְהִפִּילוּהָ.

## פסוק כז

**וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר**. בִּפְסִיקְתָּא דְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים נִדְרָשׁ: שֶׁשָּׁאַל אֶת עַצְמָיו מַה טִּיבָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נִסִּים כְּאֵלֶּה, אָמְרוּ לוֹ: אֲבִיהֶם אַבְרָהָם בֶּן יָחִיד הָיָה לוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה הַקְרִיבֵהוּ לְפָנַי, וְרָצָה לְהַקְרִיבוֹ לְהַקָּבָ"ה, אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי בֶּן בְּכוֹר יֵשׁ לִי, אֵלֶךְ וְאַקְרִיבֶנּוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה.

**עַל הַחֹמָה**. חָסֵר וא"ו, שֶׁהָיָה עוֹבֵד לַחֹמָה.

**וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל**. שֶׁנִּזְכְּרוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם, שֶׁאַף הֵם עוֹבְדִין לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵינָן רְאוּיִין לְנֵס.

# פרק ד

## פסוק א

**מִבְּנֵי בְנֵי הַנְּבִיאִים**. אֵשֶׁת עוֹבַדְיָה הָיְתָה. כָּל 'בְּנֵי הַנְּבִיאִים' שֶׁבַּמִּקְרָא, תַּרְגּוּמוֹ: תַּלְמִידֵי נְבִיִּיא.

**וְהַנֹּשֶׁה**. הוּא יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב, שֶׁהָיָה מַלְוֶהוּ בְּרִבִּית מַה שֶּׁזָּן אֶת הַנְּבִיאִים בִּימֵי אָבִיו, בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. לְכָךְ נֶאֱמַר: וַיַּךְ אֶת יְהוֹרָם בֵּין זְרוֹעָיו, שֶׁפָּשְׁטוּ לִטֹּל רִבִּית.

## פסוק ב

**אָסוּךְ שָׁמֶן**. כְּדֵי סִיכַת שֶׁמֶן, וְהָאָלֶ"ף בַּתֵּבָה מִן הַיְסוֹד, כְּמוֹ אָלֶ"ף שֶׁל וְאַחְוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם, וְהָאָלֶ"ף שֶׁל אִבְחַת חָרֶב.

## פסוק ד

**וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת**. כְּבוֹד הַנֵּס הוּא לְבֹא בְּהֶצְנֵעַ.

**וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי**. מִלְּפָנַיִךְ, וְתִתְּנִי כְּלִי אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ לְמַלֹּאוֹתוֹ, וּצְלוֹחִית הַשֶּׁמֶן לֹא תָּזִיזִי מִמְּקוֹמוֹ, לְפִי שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂהוּ כְּמַעְיָן, וְאֵין דֶּרֶךְ מַעְיָן לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ, מִדְרַשׁ אַגָּדָה שָׁמַעְתִּי.

## פסוק ה

**הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ**. הַכֵּלִים.

## פסוק ו

**וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן**. מִלְּבֹא עוֹד, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הוֹקִיר שַׁעַר הַשֶּׁמֶן.

## פסוק ז

**וַתָּבֹא וַתַּגֶּד וְגוֹ'**. בָּאת לִטֹּל עֵצָה, אִם לִמְכֹּר אִם לְהַמְתִּין עַד שֶׁיּוּקַר עוֹד, אָמַר לָהּ לְכִי מִכְרִי, כִּי יֵשׁ דַּי לְכָל נִשְׁיֵךְ, וְלִחְיוֹת אַתְּ וּבָנַיִךְ בַּנּוֹתָר, עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

## פסוק ח

**וְשָׁם אִשָּׁה גְּדוֹלָה**. חֲשׁוּבָה, וְרָאִיתִי בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֲחוֹתָהּ שֶׁל אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית הָיְתָה.

**וַיְהִי מְדֵי עָבְרוֹ**. בְּאוֹתָהּ הָעִיר, יָסוּר אֶל בֵּיתָהּ לֶאֱכֹל לֶחֶם.

**יָסֹר**. לְשׁוֹן הִוָּה, הָיָה סָר שָׁם.

## פסוק ט

**הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי**. שֶׁלֹּא רָאָתָה זְבוּב עַל שֻׁלְחָנוֹ, וּקְרִי עַל סְדִינוֹ.

## פסוק יא

**וַיְהִי הַיּוֹם**. וַיְהִי יוֹם אֶחָד.

## פסוק יג

**חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ**. בִּשְׁבִילֵנוּ.

**אֶת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת**. לְשׁוֹם אֶל לִבֵּךְ אֶת הָעֵסֶק הַזֶּה, כְּמוֹ: וְחָרַד עַל דְּבָרִי, זְהִיר עַל הַדָּבָר שֶׁיִּהֵא עָשׂוּי, וְנוֹתְנוֹ אֶל לִבּוֹ.

**מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ**. מָה אַתְּ צְרִיכָה שֶׁנַּעֲשֶׂה לָךְ, שֶׁבִּשְׁבִילֵנוּ עָסַקְתְּ כָּל זֶה.

**בְּתוֹךְ עַמִּי**. בְּתוֹךְ קְרוֹבַי, אֵין אָדָם מַזִּיקֵנִי, אֵינִי צְרִיכָה לְמֶלֶךְ וְלֹא לְשַׂר הַצָּבָא.

## פסוק יד

**וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע**. לְגֵיחֲזִי.

**וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ**. נֶגֶד הַטּוֹבָה הַזֹּאת.

## פסוק טז

**לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה**. כְּמוֹ שֶׁאַתְּ קַיֶּמֶת הַיּוֹם וּלְשָׁלוֹם, כָּךְ תִּהְיִי קַיֶּמֶת לַמּוֹעֵד הַזֶּה, וְחוֹבֶקֶת בֵּן.

**אַל אֲדֹנִי**. אַל תֹּאמַר חוֹבֶקֶת בֵּן, מַה לִּי חִבּוּקוֹ אִם סוֹפִי לְקָבְרוֹ, וְזֶה שֶׁאָמְרָה לוֹ כְּשֶׁמֵּת הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אוֹתִי.

**אַל תְּכַזֵּב**. אַל תַּרְאֵנִי דָּבָר שֶׁיִּפְסֹק, יֵשׁ בְּיָדְךָ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְיִנָּתֵן לִי בֵּן, אַךְ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ אַל תִּתֵּן לִי אֶלָּא בֵּן שֶׁל קַיָּמָא.

**אַל תְּכַזֵּב**. כְּמוֹ: לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו.

## פסוק יז

**כָּעֵת חַיָּה**. כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁהָיְתָה בְּחַיִּים וּבְשָׁלוֹם, וּלְכָךְ נָקוּד כָּעֵת.

## פסוק יט

**רֹאשִׁי רֹאשִׁי**. הִנְנִי חוֹלָה בְּרֹאשִׁי.

**וַיֹּאמֶר**. אָבִיו אֶל אֶחָד מִן הַנְּעָרִים, שֶׁאֵהוּ אֶל אִמּוֹ.

## פסוק כד

**נְהַג וָלֵךְ**. מַהֵר.

**אַל תַּעֲצָר לִי**. אַל תְּעַכֵּב עַל יָדִי אֶת הָרְכִיבָה.

## פסוק כו

**וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם**. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, וַיִּשְׁאַל לָהּ וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם.

## פסוק כח

**הֲלֹא אָמַרְתִּי**. לְךָ, אַל תְּכַזֵּב בְּשִׂפְחָתֶךָ.

**לֹא תַשְׁלֶה**. לֹא תַשְׁגֶּה אוֹתִי עַל דְּבַר טָעוּת.

## פסוק כט

**לֹא תְבָרְכֶנּוּ**. לֹא תִּשְׁאַל לְשָׁלוֹם, וְכָל זֶה שֶׁלֹּא יַרְבֶּה דְּבָרִים וְיִשְׁאֲלֵהוּ לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְהוּא אוֹמֵר לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת, וְאֵין זֶה כְּבוֹד הַנֵּס לְהִתְהַלֵּל בּוֹ מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ. וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא לְכָל הַשּׁוֹאֲלוֹ הוּא אוֹמֵר רַבִּי שְׁלָחַנִי לְהַחֲיוֹת אֶת הַמֵּת.

## פסוק לד

**וַיִּגְהַר עָלָיו**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְאַלְהֵי עָלוֹהִי, הוּא לְשׁוֹן עֲיפוּת, יֵשׁ דֻּגְמָתוֹ בְּבָרַיְיתָא דְּהַאָזִינוּ וּבְסִפְרִי: וַיִּגְהַר' פִּתְרוֹן הַמִּלָּה כְּפִי עִנְיָנָהּ, נִשְׁתַּטַּח עָלָיו.

## פסוק לה

**וַיְזוֹרֵר**. נִתְעַטֵּשׁ.

## פסוק לח

**שְׁפֹת הַסִּיר**. הוֹשִׁיבָהּ עַל הַכִּירָה.

**נָזִיד**. תַּבְשִׁיל.

**לִבְנֵי הַנְּבִיאִים**. לְתַלְמִידֵי נְבִיִּיא.

## פסוק לט

**לְלַקֵּט אֹרֹת**. גַּרְגִּיר שֶׁקּוֹרִין אוֹרְגָּא, שֶׁמַּאִיר אֶת הָעֵינַיִם. וְיֵשׁ שֶׁפּוֹתְרִין 'אֹרֹת' יְרָקוֹת, כְּמוֹ: כְּחֹם צַח עֲלֵי אוֹר.

**וַיִּמְצָא גֶּפֶן שָׂדֶה**. גּוּפְנָא בְּחַקְלָא.

**וַיְלַקֵּט מִמֶּנּוּ פַּקֻּעֹת שָׂדֶה**. צָמְחוּ מִמֶּנּוּ פִּקּוּעוֹת שָׂדֶה, הוּא בּוֹלְיי"ן בְּלַעַ"ז, סַם הַמָּוֶת. וּבְשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם שָׁמַעְתִּי: וַיְלַקֵּט לְבַד מִמֶּנּוּ, בִּלְעָדָיו, פַּקּוּעוֹת שָׂדֶה.

**וַיְפַלַּח**. וַיְבַקַּע.

## פסוק מב

**מִבַּעַל שָׁלִשָׁה**. שֵׁם מְדִינָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: מֵאַרְעָא דְּרוֹמָא. 'בַּעַל' לְשׁוֹן 'מִישׁוֹר', וְהַרְבֵּה בַּמִּקְרָא.

**לֶחֶם בִּכּוּרִים**. בְּפֶסַח, שֶׁהַתְּבוּאָה מְבַכֶּרֶת.

**בְּצִקְלֹנוֹ**. בִּלְבוּשֵׁיהּ.

**לָעָם**. לַתַּלְמִידִים שֶׁהָיָה זָן.

## פסוק מג

**מַה אֶתֵּן זֶה**. כָּל לֶחֶם וְלֶחֶם.

# פרק ה

## פסוק א

**וְנַעֲמָן שַׂר צְבָא**. נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, מְסַדֵּר וְהוֹלֵךְ.
**תְּשׁוּעָה לַאֲרָם**. הוּא מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ, וְהָרַג אֶת אַחְאָב.

## פסוק ב

**יָצְאוּ גְדוּדִים**. כְּשֶׁהוֹלְכִין מֵאָה אוֹ מָאתַיִם מֵעַצְמָן לִשְׁלֹל כַּאֲשֶׁר יִמְצְאוּן, הוּא קְרוּי גְּדוּד.
**נַעֲרָה קְטַנָּה**. רִיבָּה קְטַנָּה, מֵעִיר נַעֲרוֹן.
**וַתְּהִי לִפְנֵי**. וַהֲוָת מְשַׁמְּשָׁא קֳדָם אִתַּת נַעֲמָן.

## פסוק ג

**אֲחַלַי אֲדֹנִי** לִפְנֵי הַנָּבִיא. לְשׁוֹן וַיְחַל מֹשֶׁה, בַּקָּשׁוֹת כָּל הַמִּתְפַּלְּלִים עָלָיו יִהְיוּ, שֶׁיָּבוֹא הַנֵּס לִפְנֵי הַנָּבִיא.
**אֲחַלַי**. שׁוהיידמנ"ס בְּלַעַ"ז, כְּלוֹמַר זוֹ הִיא בַּקָּשָׁה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהּ.

## פסוק ד

**וַיָּבֹא**. נַעֲמָן.
**וַיַּגֶּד לַאדֹנָיו**. מֶלֶךְ אֲרָם.

## פסוק ה

**וַיִּקַּח בְּיָדוֹ**. מִנְחָה לַנָּבִיא.
**וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב**. זְהוּבִים.

## פסוק ו

**לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה וְגוֹ'**. הַסֵּפֶר אָמַר לוֹ, וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה וְגוֹ'.
**וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ**. 'אֲסֻפָּה' בִּמְצֹרָע הִיא לְשׁוֹן רְפוּאָתוֹ, כִּי בְּהִתְרַפּאוֹתוֹ הוּא נֶאֱסָף אֶל תּוֹךְ בְּנֵי אָדָם, וּבְחֻלְיוֹ הַכֹּל בְּדֵלִין הֵימֶנּוּ.

## פסוק ז

**הַאֱלֹהִים אָנִי**. הֵ"א נָקוּד פַּתָּ"ח, לְלַמֵּד שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן תְּמִיהָה.
**מִתְאַנֶּה**. מְבַקֵּשׁ תּוֹאֲנָה לְהִתְגָּרוֹת בִּי.
**מִתְאַנֶּה**. לְשׁוֹן עֲלִילוֹת דְּבָרִים.

## פסוק יא

**הִנֵּה אָמַרְתִּי**. סָבוּר הָיִיתִי, אֵלַי יֵצֵא הַנָּבִיא וִידַבֵּר עִמִּי וְיִרְאֶה אֶת הַחֹלִי.
**וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל הַמָּקוֹם**. הַצָּרַעַת.

### פסוק יג
**אָבִי**. כְּמוֹ אֲדוֹנִי.
**הֲלוֹא תַעֲשֶׂה**. וְכִי לֹא תַעֲשֶׂהוּ, אֲפִלּוּ אָמַר לְךָ דָּבָר טוֹרֵחַ.
**וְאַף כִּי**. קַל וָחֹמֶר שֶׁאָמַר לְךָ דָּבָר קַל, רְחַץ וּטְהָר.

### פסוק טו
**בְּרָכָה**. מִנְחַת שְׁלוֹם שֶׁל הַקְּבָלַת פָּנִים, שֶׁשּׁוֹאֵל תַּלְמִיד אוֹ עֶבֶד בִּשְׁלוֹם הָרַב, שׁוּלד"ו בְּלַעַ"ז.

### פסוק טז
**אִם אָקָּח**. שֶׁדְּמֵי עֲבוֹדָה זָרָה מְעֹרָבִין בּוֹ.

### פסוק יז
**וְלֹא**. לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, לְשׁוֹן הַלְוָאי.
**יֻתַּן נָא**. מֵאֲדָמָה זוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא קְדוֹשָׁה, מַשָּׂא שְׁנֵי פְּרָדִים, וְאֶשְׂאֶנָּה לְעִירִי וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ מִזְבֵּחַ.

### פסוק יח
**בֵּית רִמּוֹן**. שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה.
**וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי**. עַל כָּרְחִי, כְּשֶׁשּׁוֹחֶה אֲדוֹנִי וְהוּא נִשְׁעָן עַל יָדִי.

### פסוק יט
**כִּבְרַת אָרֶץ**. שֵׁם מִדָּה שֶׁל קַרְקַע, כְּמוֹ: צִמְדֵי כֶּרֶם, ארפינ"ט בְּלַעַ"ז.

### פסוק כ
**מְאוּמָה**. חָסֵר אָלֶ"ף, לְפִי שֶׁהָיְתָה לְקִיחָה זוֹ לְמוּם.

### פסוק כא
**וַיִּפֹּל**. וְאִתְרְכִין.

### פסוק כג
**הוֹאֵל**. הִשָּׁבַע שֶׁשְּׁלַחֲךָ.
**בִּשְׁנֵי חֲרִטִים**. מִינֵי בְּגָדִים וְסוּדָרִין, כְּמוֹ: הַמִּטְפָּחוֹת וְהָחֲרִיטִים, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם. אֲבָל יוֹנָתָן תִּרְגֵּם זֶה 'פַּלְדִּסִין', וְאֶת שֶׁבְּסֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ תִּרְגֵּם 'מְחַכַּיָּא'. וְהַפּוֹתְרִין אוֹמְרִין: בִּשְׁנֵי חֲרִיטֵי, בִּשְׁנֵי כִּיסִין אֲרֻכִּים, פירדיי"ש בְּלַעַ"ז.
**אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו**. שֶׁל נַעֲמָן.
**וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו**. לִפְנֵי גֵּחֲזִי.

### פסוק כד
**וַיָּבֹא אֶל הָעֹפֶל**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לַאֲתַר כְּסֵי.
**וַיִּקַּח מִיָּדָם**. מִיַּד שְׁנֵי נְעָרֵי נַעֲמָן.
**וַיְשַׁלַּח אֶת הָאֲנָשִׁים**. שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָם אֱלִישָׁע.

### פסוק כו
**הֲעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף**. לְהִתְעַשֵּׁר, וְלָקַחַת מִמֶּנּוּ בְּגָדִים וְזֵיתִים וְגוֹ'.

## פרק ו

### פסוק א
**וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים**. נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ מְסַדֵּר וְהוֹלֵךְ. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִכָּאן שֶׁהָיָה גֵּיחֲזִי דּוֹחֶה הַתַּלְמִידִים מִלְּפָנָיו, וּכְשֶׁנִּטְרַד בָּאוּ תַּלְמִידִים רַבִּים, וְנִדְחַק הַמָּקוֹם מֵהֶם.

### פסוק ג
**הוֹאֶל**. הִתְרַצֵּה.

### פסוק ה
**וְאֶת הַבַּרְזֶל**. הַנִּסֹּרֶת.
**וְהוּא שָׁאוּל**. שְׁאִלְתִּיו, וְאֵין לִי מִמֶּה לְשַׁלֵּם.

### פסוק ו
**וַיָּצָף**. צָף עַל הַמַּיִם.

### פסוק ח
**פְּלֹנִי אַלְמֹנִי**. כָּסֵי וְטָמִיר, פְּלוֹנִי, לְשׁוֹן: כִּי יִפָּלֵא 'יִתְכַּסֵּי'.
**אַלְמוֹנִי**. מִבְּלִי שֵׁם, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לְהִתְגַּלּוֹת.
**תַּחֲנֹתַי**. שָׁם אֶחֱנֶה, וְאֶאֱרֹב אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גְּדוּדָיו הָעוֹבְרִים לִשְׁלֹל בְּאַרְצִי דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם.

### פסוק ט
**מַעֲבֹר הַמָּקוֹם הַזֶּה**. מִלֶּכֶת שָׁם.
**נָחֻתִים**. חוֹנִים.

### פסוק י
**וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**. הָיָה שׁוֹלֵחַ וְרוֹאֶה אִם אֱמֶת הוּא.
**וְהִזְהִירֹה**. שֶׁהִזְהִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים מֵעֲבֹר שָׁם.
**לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתָּיִם**. עָשָׂה לוֹ כָּךְ, כִּי אִם פְּעָמִים רַבּוֹת.

**פסוק יא**
**עַל הַדָּבָר הַזֶּה**. מִי הוּא מְגַלֶּה סוֹדוֹ.

**פסוק יג**
**אֵיכֹה**. הֵיכָן הוּא.

**פסוק טז**
**אֲשֶׁר אִתָּנוּ**. בְּעֶזְרָתֵנוּ.

**פסוק יח**
**וַיֹּאמַר הַךְ נָא וְגוֹ'**. עַל הַקְּלָלָה לֹא הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, אֲבָל עַל הַפְּקִיחָה הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם עַל שְׁתֵּיהֶן, עַל שֶׁל נַעַר וְעַל שֶׁל גְּדוּד.
**סַנְוֵרִים**. חֹלִי שֶׁל שִׁמָּמוֹן, רוֹאֶה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הוּא רוֹאֶה.

**פסוק יט**
**וְלֹא זֹה הָעִיר**. שֶׁהַנָּבִיא בְּתוֹכָהּ, וֶאֱמֶת אָמַר לָהֶם, שֶׁכְּבָר יָצָא מִמֶּנָּה.

**פסוק כב**
**הַאֲשֶׁר שָׁבִיתָ וְגוֹ'**. וְכִי דַּרְכְּךָ לַהֲרֹג אוֹתָם שֶׁאַתָּה מֵבִיא שִׁבְיָה.

**פסוק כג**
**וַיִּכְרֶה**. לְשׁוֹן תִּקּוּן סְעוּדָה.

**פסוק כה**
**דִּבְיוֹנִים**. זֶבֶל הַזָּב מִן הַיּוֹנִים.

**פסוק כו**
**הוֹשִׁיעָה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ**. כְּסָבוּר שֶׁשּׁוֹאֶלֶת מְזוֹנוֹת.

**פסוק כט**
**וַתַּחְבֹּא אֶת בְּנָהּ**. מֵת, וְרוֹצָה לְאָכְלוֹ לְבַדָּהּ.

**פסוק ל**
**וַיַּרְא הָעָם**. דֶּרֶךְ הַקֶּרַע, אֶת הַשַּׂק תַּחַת בְּגָדָיו.

**פסוק לא**
**אִם יַעֲמֹד רֹאשׁ אֱלִישָׁע**. שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים.

**פסוק לב**
**וַיִּשְׁלַח אִישׁ מִלְפָנָיו**. הַמֶּלֶךְ שָׁלַח לְהָרְגוֹ, וּבְטֶרֶם יָבֹא אוֹתוֹ הַמַּלְאָךְ אֶל אֱלִישָׁע, וְהוּא נִגְלָה לוֹ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר אֶל הַזְּקֵנִים: וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יוֹרֵד אֵלָיו וְהַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו.

### פסוק לג
**וַיֹּאמֶר**. הַמֶּלֶךְ.
**הִנֵּה זֹאת הָרָעָה מֵאֵת ה'**. זֹאת אַחַת מִן הַקְּלָלוֹת שֶׁקִּלֵּל עַל יְדֵי מֹשֶׁה: וְאָכַלְתָּ פְּרִי בִטְנְךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק וְגוֹ'.
**מָה אוֹחִיל לַה' עוֹד**. לְהוֹשִׁיעַ, הֲלֹא לֹא יוֹעִיל.

## פרק ז

### פסוק ג
**וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים**. גֵּיחֲזִי וּבָנָיו.
**פֶּתַח הַשָּׁעַר**. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בֶּדֶד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֵה מוֹשָׁבוֹ.

### פסוק ו
**הַשְׁמִיעַ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם**. נִדְמָה לָהֶם כְּאִלּוּ שׁוֹמְעִין.

### פסוק ט
**וּמְצָאֵנוּ עָוֹן**. מִתְחַיְּבִין אָנוּ לַמַּלְכוּת.

### פסוק י
**כַּאֲשֶׁר הֵמָּה**. כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים מִתְּחִלָּתָם, לֹא הוֹצִיאוּ מַה שֶּׁבְּתוֹכָם.

### פסוק יב
**כִּי רְעֵבִים אֲנָחְנוּ**. וּתְאֵבִים לְצֵאת אֶל הַשָּׂלֵל וְאֶל הַמָּזוֹן.

### פסוק יג
**אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ**. בְּתוֹךְ הָעִיר, שֶׁלֹּא מֵתוּ בָּרָעָב.
**הִנָּם כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ**. אִם יֹאמְרוּ מְסֻכָּנִין הֵם שֶׁלֹּא יַהַרְגֵם אֲרָם, הֲרֵי הִנָּם בָּעִיר הַזֹּאת בְּסַכָּנַת הָרָעָב כִּשְׁאָר כָּל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ בָהּ, וְאִם יָמוּתוּ הִנָּם כְּכָל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר תָּמוּ בָּרָעָב.

### פסוק טו
**בְּחָפְזָם**. בְּמַהֲרָם לָנוּס.

### פסוק יז
**אֲשֶׁר נִשְׁעָן עַל יָדוֹ**. אֶתְמוֹל כְּשֶׁבָּא לְבֵית אֱלִישָׁע.

# פרק ח

### פסוק א
**וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה.** זֶה שֶׁבַע שָׁנִים.
**כִּי קָרָא ה' לָרָעָב.** הוּא הָרָעָב אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי יוֹאָשׁ בֶּן פְּתוּאֵל.

### פסוק ג
**אֶל בֵּיתָהּ וְאֶל שָׂדֶהָ.** שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ גַּזְלָנִים.

### פסוק ז
**וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק.** לְהַחֲזִיר אֶת גֵּיחֲזִי בִּתְשׁוּבָה.

### פסוק י
**חָיֹה תִחְיֶה.** כְּלַפֵּי חֲזָאֵל אָמַר, שֶׁיִּחְיֶה תַּחַת בֶּן הֲדַד לַמַּלְכוּת.

### פסוק יא
**וַיַּעֲמֵד אֶת פָּנָיו.** פָּנִים שֶׁל צַעַר שֶׁלּוֹ שֶׁהָיָה מְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת, הֶעֱמִיד, שֶׁלֹּא יִבְכֶּה בִּפְנֵי חֲזָאֵל,
וַיָּשֶׂם לִבּוֹ לַעֲמֹד וּלְהִתְאַפֵּק.
**עַד בֹּשׁ.** כְּמוֹ בּוֹשֵׁשׁ, וְלֹא יָכֹל לְהִתְאַפֵּק וְיֵבֹךְ.

### פסוק יב
**תְּרַטֵּשׁ.** לְשׁוֹן בְּקִיעַ הַמַּעַיִם, וְאֵב לְכֻלָּן: וּקְשָׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה.
**וְהָרֹתֵיהֶם.** מְעֻבָּרוֹת שֶׁלָּהֶם.

### פסוק טו
**הַמַּכְבֵּר.** תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: גּוּנְבָא, וְכֵן וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה, תַּרְגּוּם: בְּגוּנְבָא, וְהוּא בֶּגֶד.
**וַיִּפְרֹשׂ עַל פָּנָיו.** לְהִצְטַנֵּן.

### פסוק טז
**וּבִשְׁנַת חָמֵשׁ וְגוֹ'.** יְהוֹשָׁפָט הִמְלִיךְ אֶת יוֹרָם בְּחַיָּיו שְׁתֵּי שָׁנִים כְּשֶׁחָזְרוּ מִן הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחֲמוּ בְּמֶלֶךְ מוֹאָב, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם. בִּשְׁנַת חָמֵשׁ לִיהוֹרָם וִיהוֹשָׁפָט בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים, שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יְהוֹשָׁפָט לֵהָרֵג בְּרָמוֹת גִּלְעָד, אֶלָּא שֶׁתָּלָה לוֹ בִּשְׁבִיל שֶׁזָּעַק,
שֶׁבַע שָׁנִים.

### פסוק יט
**נִיר.** מֻמְשָׁלָה.

### פסוק כ
**וַיַּמְלִכוּ עַלְיֵהֶם מֶלֶךְ**. וּמִימֵי דָּוִד לֹא הָיָה לָהֶם מֶלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם; וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִיבִים, שְׁמוֹנָה מְלָכִים מָלְכוּ בֶּאֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל, הַמְנוּיִים בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, כְּנֶגֶד מָלְכוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מְלָכִים, אִישׁ בּשֶׁת, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה, וּרְחַבְעָם, וַאֲבִיָּם, וְאָסָא, וִיהוֹשָׁפָט, וִיהוֹרָם, וְלֹא הָיָה מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם, וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְמַעְלָה שֶׁהַלַּךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם עִם יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב וְעִם יְהוֹשָׁפָט לְמִלְחָמָה עַל מֶלֶךְ מוֹאָב, לֹא מֶלֶךְ גְּמוּר הוּא אֶלָּא נָצִיב, שֶׁאַף הוּא הָיָה קָרוּי מֶלֶךְ וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ, הַנִּצִּיב הָיָה לָהֶם בִּמְקוֹם מֶלֶךְ.

### פסוק כא
**הַסֹּבִיב אֲלֵיו**. הַסְּמוּכִים אֶל הַסְּפָר.

### פסוק כב
**תִּפְשַׁע לִבְנָה**. מָרְדוּ יוֹשְׁבֵי לִבְנָה וּמָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה אֻמָּה הָיוּ, שֶׁהֲרֵי לִבְנָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא, וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וּמָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ.

### פסוק כד
**וַיִּקָּבֶר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד**. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים אוֹמֵר: בְּעִיר דָּוִד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים.

## פרק ט

### פסוק א
**וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא וְגוֹ'**. בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק שֶׁהָיָה יְהוֹרָם חוֹלֶה בְּיִזְרְעֶאל.
**לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים**. יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי הָיָה.
**חֲגֹר מָתְנֶיךָ**. כָּל חֲגוֹרַת מָתְנַיִם לְשׁוֹן זֵרוּז גְּבוּרָה הוּא, לְפִי שֶׁהוּא שָׁלוּחַ לִדְבַר הַסַּכָּנָה [[צָרִיךְ זֵרוּז]].

### פסוק ד
**הַנַּעַר הַנָּבִיא**. נַעֲרוֹ שֶׁל אֱלִישָׁע הַנָּבִיא, כָּךְ תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וַאֲזַל עוּלֵימָא תַּלְמִידָא דִּנְבִיָּא.

### פסוק יא
**אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת הָאִישׁ**. אַתֶּם מַכִּירִים אֶת הָאִישׁ, שֶׁהוּא מְשֻׁגָּע.

### פסוק יב
**וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר**. אַתָּה אוֹמֵר, מַעְלִים אַתָּה מַה שֶּׁאָמַר לְךָ.

### פסוק יג

**אֶל גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת**. עַל דְּרַג שְׁעִיָּא, כְּמִין מַעֲלוֹת עֲשׂוּיוֹת לְמוּל שְׁעוֹת הַיּוֹם, לְדַעַת עַל כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה, כְּשֶׁהַצֵּל יוֹרֵד שָׁעָה אַחַת. גֶּרֶם, אורלי"ו בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן פְּגָם, וְ'הַגְּרָמָה' שֶׁבְּהֲלָכוֹת שְׁחִיטָה, מִן הַלָּשׁוֹן הַזֶּה הוּא, שֶׁשּׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ וְיוֹרֵד, וְנִרְאֶה כְּמִין גַּבְשׁוּשִׁית לְמַעְלָה.

### פסוק טו

**אִם יֵשׁ נַפְשְׁכֶם**. שֶׁאֶמְלֹךְ.

**מִן הָעִיר**. מִן רָמוֹת גִּלְעָד.

**לַגִּיד**. כְּמוֹ לְהַגִּיד.

### פסוק יז

**שִׁפְעַת**. גְּדוּד.

### פסוק כה

**אֵת רֹכְבִים צְמָדִים**. אֶת אֲשֶׁר אֲנִי וְאַתָּה הָיִינוּ רוֹכְבִים צְמָדִים אַחַר אַחְאָב, בְּיוֹם שֶׁהָרַג אֶת נָבוֹת.

**וַה' נָשָׂא עָלָיו**. בְּיַד אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה, וַאֲנַחְנוּ שָׁמַעְנוּ.

### פסוק כז

**הַכֵּהוּ אָף הַמֶּרְכָּבָה וְגוֹ'**. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים הוּא אוֹמֵר: וַיִּבְקֵשׁ אֶת אֲחַזְיָה וַיִּלְכְּדוּהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשֹׁמְרוֹן וַיְבִיאוּהוּ אֶל יֵהוּא, יֵשׁ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת, וַיָּנָס דֶּרֶךְ הַגָּן, מִיזְרָעֶאל לְשׁוֹמְרוֹן, וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו יֵהוּא. אַף יֵשׁ גִּמְגּוּם בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה מֻמְשֶׁלֶת יֵהוּא בְּשׁוֹמְרוֹן עַד יוֹם הַמָּחֳרָת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן: וַיִּכְתֹּב יֵהוּא סְפָרִים וַיִּשְׁלַח שֹׁמְרוֹן וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק: וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁהָיָה קוֹדֵר אַזְכָּרוֹת וְכוֹתֵב עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים תַּחְתֵּיהֶם. וּלְפִי דִבְרֵיהֶם יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין הַחְבָאָה זוֹ מִפְּנֵי יֵהוּא, אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, וַיְבַקֵּשׁ אֶת אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדוּהוּ כְּשֶׁהָיָה נָס דֶּרֶךְ הַגָּן, וְהוּא הָיָה מַרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת מִתְּחִלָּה, שֶׁהָיָה בָּא לְשׁוֹמְרוֹן וְהִתְחַבֵּא מִפְּנֵי שָׂרֵי יְהוּדָה, לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי שׁוֹמְרוֹן עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הָיוּ, וַיְבִיאוּהוּ אֶל יֵהוּא, אַנְשֵׁי יֵהוּא שֶׁרָדְפוּ אַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר הַכֵּהוּ אָף הַמֶּרְכָּבָה.

**בְּמַעֲלֵה גּוּר**. שֶׁשָּׁם הֱבִיאוּהוּ אֵלָיו.

**וַיָּנָס מְגִדּוֹ**. מֵכָּה בְּנִכְלִיּוּת.

## פסוק כט

**וּבִשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן אַחְאָב מָלַךְ אֲחַזְיָה.** לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְעַל כָּרְחֵךְ יְהוֹרָם אָבִיו לֹא מֵת אֶלָּא בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְיוֹרָם, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ לְיוֹרָם מָלַךְ, וּשְׁמוֹנָה שָׁנִים מָלַךְ, וּמַהוּ שֶׁאָמַר כָּאן בִּשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה, אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁמָּלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו שָׁנָה, לְפִי שֶׁהָיָה נָגוּף בְּתַחֲלוּאִים רָעִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וְאַחֲרֵי כָּל זֹאת נָגָפוֹ ה' לָחֳלִי לְאֵין מַרְפֵּא, וַיְהִי לְיָמִים מִיָּמִים יָצְאוּ מֵעָיו עִם חָלְיוֹ וְגוֹ', וַיַּמְלִיכוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם אֶת אֲחַזְיָהוּ. כָּאן הוּא אוֹמֵר בֶּן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ בְּמָלְכוֹ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים: בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיָה בְּמָלְכוֹ, וְכָל יְמֵי יְהוֹרָם אָבִיו אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה בְּמָלְכוֹ, וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה מָלַךְ, וְהֵיאַךְ אֶפְשָׁר לַבֵּן לִהְיוֹת גָּדוֹל מֵאָבִיו שְׁתֵּי שָׁנִים, אֶלָּא עֶשְׂרִים שָׁנָה לִפְנֵי שֶׁנּוֹלַד, שֶׁהֵם שְׁתֵּי שָׁנִים קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד אָבִיו, נִגְזְרָה גְּזֵרָה זוֹ, מִיּוֹם שֶׁנִּשָּׂא אָסָא אֶת בַּת עָמְרִי לִיהוֹשָׁפָט בְּנוֹ נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל בֵּית דָּוִד, שֶׁתִּכְלֶה עִם בֵּית אַחְאָב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וּמַאֲלֹהִים הָיְתָה תְּבוּסַת אֲחַזְיָהוּ לָבֹא אֶל יוֹרָם וְגוֹ', כְּדִּ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם, וּבְתוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה. אַדְּ בְּכָל הַמִּקְרָא לֹא מָצִינוּ שֶׁנִּשָּׂא יְהוֹשָׁפָט אֶת בַּת עָמְרִי, אַדְּ מָצָאתִי בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיִּתְחַתֵּן לְאַחְאָב, וְשָׁמָּא זוֹ הִיא אֲחוֹתוֹ שֶׁנִּשָּׂא, וּבִשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא נִשָּׂאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא מָלַךְ עָמְרִי. וְשָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, שֶׁמָּלַךְ מַלְכוּת שְׁלֵמָה, שֶׁהֲרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם לָכֵן מָלַךְ עַל חֲצִי הָעָם, וּכְשֶׁנִּשָּׂא אָסָא אֶת בִּתּוֹ לִיהוֹשָׁפָט, נִתְעַלָּה עָמְרִי וְהָרְגוּ אֶת תִּבְנִי, צֵא וַחֲשֹׁב מִשְּׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת לְאָסָא עַד מוֹת אֲחַזְיָהוּ, וְתִמְצָאֵם אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם.

## פסוק ל

**וַתַּיְטֵב אֶת רֹאשָׁהּ.** וּתְקָנַת יַת רֵישָׁהּ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא לְחֵן בְּעֵינֵי יֵהוּא, וְיִשְׁאֲנֶהָ.

## פסוק לא

**וַתֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם.** תִּרְצֶה לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

**זִמְרִי הֹרֵג אֲדֹנָיו.** אִם הָרַגְתָּ אֶת אֲדוֹנְךָ אֵין זֶה דָּבָר חָדָשׁ, שֶׁהֲרֵי זִמְרִי גַּם הוּא הָרַג אֶת אֵלָה בֶּן בַּעְשָׁא.

## פסוק לב

**מִי אִתִּי.** מִי בָּכֶם לְעָזְרָתִי.

## פסוק לג

**שִׁמְטוּהָ.** מִן הַחַלּוֹן אַרְצָה.

### פסוק לה
**הַגַּלְגֹּלֶת וְהַרַגְלַיִם**. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֶׁהָיְתָה מְרַקֶּדֶת לִפְנֵי חֲתָנִים בְּיָדֶיהָ וּבְרַגְלֶיהָ וּמְכַשְׁכֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ.

### פסוק לז
**כְּדֹמֶן**. תַּרְגּוּמוֹ: כְּזֶבֶל.

## פרק י

### פסוק א
**וְאֶל הָאֹמְנִים אַחְאָב**. אוֹמְנִים אֶת בָּנָיו.

### פסוק ב
**וְאִתְּכֶם הָרֶכֶב וְהַסּוּסִים**. וְיֵשׁ בָּכֶם כֹּחַ לְהִלָּחֵם.

### פסוק ד
**שְׁנֵי הַמְּלָכִים**. יוֹרָם וַאֲחַזְיָהוּ.

### פסוק ו
**וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שִׁבְעִים אִישׁ אֶת גְּדֹלֵי הָעִיר וְגוֹ'**. כָּל זֶה כָּתַב בַּסֵּפֶר, וַאֲנִי יוֹדֵעַ חֶשְׁבּוֹנָם, שִׁבְעִים אִישׁ וְהֵם עִם גְּדוֹלֵי הָעִיר הַמְגַדְּלִים אוֹתָם.

### פסוק ז
**בַּדּוּדִים**. סִירוֹת.

### פסוק ח
**צְבָרִים**. חֲמָרִין, דְּגוּרִין, מונטי"ס בְּלַעַ"ז.

### פסוק ט
**צַדִּיקִים אַתֶּם**. כֻּלְּכֶם בְּעֵינֵיכֶם צַדִּיקִים, וּמַחֲזִיקִים אוֹתִי בְּחֻזְקַת רָשָׁע, עַל שֶׁהָרַגְתִּי אֶת הַמֶּלֶךְ, וְעַתָּה רְאוּ, הִנֵּה אֲנִי קָשַׁרְתִּי עַל אֲדוֹנִי וַאֲהָרְגֵהוּ, אֶת כָּל אֵלֶּה מִי הִכָּה, אֲנִי לֹא הָרַגְתִּים, אַךְ מֵאֵלֶּה תֵּדְעוּ אֲפוֹא, כִּי גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ הִיא עֲלֵיהֶם, וְהַהוֹרְגָם צַדִּיק הוּא, וּמְקַיֵּם אֶת מִצְוַת הַמָּקוֹם.

### פסוק יב
**בֵּית עֵקֶד הָרֹעִים**. בֵּית כְּנִיסַת רָעֵיָא.
**עֵקֶד**. לְשׁוֹן קֶשֶׁר, מְקוֹם אֲסֵפַת רוֹעִים.

### פסוק יג
**וּבְנֵי הַגְּבִירָה**. אִיזֶבֶל.

### פסוק טו
**וַיֹּאמֶר אֵלָיו**. יֵהוּא.
**הֲיֵשׁ אֶת לְבָבְךָ יָשָׁר**. וְשָׁלֵם [עִם] מַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה, כַּאֲשֶׁר לְבָבִי שָׁלֵם עִם לְבָבֶךָ.
**וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב יֵשׁ וְיֵשׁ תְּנָה אֶת יָדֶךָ**. וֶאֱחֹז בָּהּ, וְהַעֲלֵנִי אֵלֶיךָ אֶל הַמֶּרְכָּבָה.

### פסוק יט
**בְּעָקְבָּה**. בְּמִרְמָה, לְשׁוֹן: וַיַּעְקְבֵנִי.

### פסוק כ
**קַדְּשׁוּ עֲצָרָה**. הַכְרִיזוּ אֲסֵפָה, לִהְיוֹת נֶעֱצָרִים לְבֵית הַבַּעַל.

### פסוק כב
**עַל הַמֶּלְתָּחָה**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְדִמְמָנָא עַל קוֹמַטְרָיָא, אַרְנְוִים וְקֻפְסָאוֹת, שֶׁכּוֹרְכִין בְּתוֹכָן וְגוֹנְזִין תַּכְשִׁיטֵי עוֹבְדֵי הַבַּעַל.

### פסוק כד
**נַפְשׁוֹ תַּחַת נַפְשׁוֹ**. נֶפֶשׁ הַשּׁוֹמֵר תַּחַת הַנֶּפֶשׁ הַנִּמְלָט.

### פסוק כה
**וַיִּשְׁלְכוּ**. וְרָמוּ רָהֲטַיָּא וְגַבְרַיָּא קְטִילִין, הִשְׁלִיכוּ חֲלָלִים אֶת עוֹבְדֵי הַבַּעַל.

### פסוק כז
**לְמָחֳרָאוֹת**. לְשׁוֹן בֵּית הַכִּסֵּא, וְכֵן: לֶאֱכֹל אֶת חוֹרְאֵיהֶם.

### פסוק כט
**רַק חַטֹּאתֵי יָרָבְעָם וְגוֹ'**. מִדְּאָגָה שֶׁלֹּא תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְיָרֵא יָרָבְעָם.

### פסוק ל
**וַיֹּאמֶר ה' אֶל יֵהוּא**. בְּיַד יוֹנָה.
**בְּנֵי רְבִעִים**. אַרְבַּע דּוֹרוֹת, תַּחַת שֶׁהִשְׁמַדְתָּ אֶת בֵּית אַחְאָב שֶׁמָּלְכוּ אַרְבַּע דּוֹרוֹת, עָמְרִי, וְאַחְאָב, וַאֲחַזְיָה, וִיהוֹרָם.

### פסוק לב
**לְקַצּוֹת**. כְּמוֹ: קַצְתִּי בְּחַיָּי.

# פרק יא

### פסוק ב
**בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת**. בַּעֲלִיַּת בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, כְּמָה שֶׁהוּא אוֹמֵר: וַיְהִי אִתָּהּ בֵּית ה' מִתְחַבֵּא וְגוֹ', עָלָיו אָמַר דָּוִד: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה יַסְתִּירֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ. וְקוֹרֵא אוֹתָהּ חֲדַר הַמִּטּוֹת, עַל שֵׁם: בֵּין שְׁדֵי יָלִין. וְזֶהוּ שֶׁיִּסֵּד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: נִפֵּץ חֲדַר הַמִּטּוֹת, חָרְבַן בֵּיתְךָ יְכַפֵּר עֲלֵיהֶם.

### פסוק ד
**לַכָּרִי**. שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לַגִּבּוֹרִים, וְשָׂרֵי מֵאוֹת לָרָצִים. וּלְשׁוֹן כָּרִי שֶׁלֹּא אָמַר לַכָּרִים, שֵׁם דָּבָר שֶׁל קְבוּצַת הַגִּבּוֹרִים, ברני"ר בְּלַעַ"ז.
**וַיִּכְרֹת לָהֶם בְּרִית**. שֶׁיִּהְיוּ בְּעֶזְרָתוֹ, לְהַמְלִיךְ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ.

### פסוק ה
**הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשַּׁבָּת**. הַמִּשְׁמָרוֹת הָיוּ מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת בְּשַׁבָּת, מִשְׁמָרוֹת כְּהֲנָה וּלְוִיָּה, אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת, וְצִוָּה אֶת הַמִּשְׁמָר הַנִּכְנָס לְהִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, הַשְּׁלִישִׁית בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יַעֲמֹד אִישׁ עַל הַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ.

### פסוק ו
**וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר סוּר**. הוּא שַׁעַר הַמִּזְרָחִי שֶׁבָּעֲזָרָה, שַׁעַר הַסִּירָה. **וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר הָרָצִים**. אַף הוּא מִשַּׁעֲרֵי הָעֲזָרָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: בְּתַרְעָא דְּבַתְרוֹהִי תַּרְעָא רָהֲטָיָא. וְשַׁעַר הָרָצִים, דֶּרֶךְ שָׁם בָּאִין מִבֵּית הַמֶּלֶךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן, וְאוֹתוֹ שַׁעַר הָעֲזָרָה שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו שַׁעַר הָרָצִים, קְרָאוֹ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: שַׁעַר הַסְּפִים.
**וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מַסָּח**. שְׁמִירָה זוֹ צָנוּם עַל הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר עָלָיו וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ.
**מַסָּח**. שִׁמְרוּהוּ מְאֹד, שֶׁלֹּא תַסִּיחוּ דַּעְתְּכֶם, לְשׁוֹן נוֹאָשׁ, שֶׁלֹּא יְהֵא יָאוּשׁ בַּדָּבָר, וּמֵ"ם שֶׁל מַסָּח מִן הַיְסוֹד.

### פסוק ז
**וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת בָּכֶם**. שֶׁאַמְרִתִּי שֶׁיִּהְיֶה בְּשַׁעַר סוּר וּבְשַׁעַר הָרָצִים, וְעִמָּהֶם כָּל יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת, כָּל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא.
**וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת בֵּית ה' אֶל הַמֶּלֶךְ**. שֶׁלֹּא יְבוֹאֲהוּ נֶזֶק מִתּוֹךְ בֵּית ה', וְלֹא הֻצְרַךְ לְכָל זֹאת אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁהוּמְתָה עֲתַלְיָה, וּבָרְחוּ עוֹזְרֶיהָ מִן הָעִיר.

### פסוק ח

**וְהַבָּא אֶל הַשְּׂדֵרוֹת.** אִישׁ נָכְרִי שֶׁיָּבֹא לְתוֹךְ הַמַּחוֹז הַקָּרוּי שְׂדֵרוֹת, וְהוּא מְקוֹם מְבוֹא הַמֶּלֶךְ מִבֵּיתוֹ לְבֵית ה'. וְלֹא יָדַעְתִּי מַהוּ לְשׁוֹן שְׂדֵרוֹת. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: סוּדְרִיָא.

### פסוק יב

**אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת.** סֵפֶר הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: הַנֵּזֶר הוּא הָעֵדוּת, שֶׁכָּל הָרָאוּי לַמַּלְכוּת הוֹלַמְתּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַמַּלְכוּת אֵינָהּ הוֹלַמְתּוֹ.

### פסוק יד

**הָעֲמוּד.** הוּא מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית ה'.

**קֶשֶׁר קָשֶׁר.** מֶרֶד מָרַד יֵשׁ כָּאן.

### פסוק טו

**הוֹצִיאוּ אֹתָהּ.** מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִשְׂדֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הַשְּׂדֵרוֹת לְבֵית הַמֶּלֶךְ, וְאַל תַּנִּיחוּהָ לָצֵאת דֶּרֶךְ מוֹצָא הָעֲזָרָה אֶל הָעִיר, פֶּן תִּמְצָא עוֹזְרִים וּמִתְחַבְּרִים אֵלֶיהָ.

**וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ.** בְּעֶזְרָתָהּ.

**הָמֵת בֶּחָרֶב.** לְהָמִית בְּחֶרֶב.

### פסוק טז

**וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם.** מָקוֹם, אשטנצ"א בְּלַעַ"ז.

### פסוק יז

**בֵּין ה' וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם.** שֶׁיִּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהָעָם אַחֲרֵי ה', וְאַחַר כָּךְ בֵּין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם, שֶׁיִּהוּ עֲבָדִים לַמֶּלֶךְ.

### פסוק יח

**פְּקֻדֹּת.** מְמֻנִּים לִשְׁמֹר בִּמְקוֹם מִשְׁמַרְתָּם כְּהִלְכָתָן, כִּי עֲתַלְיָהוּ בִּטְּלָה אֶת סֵדֶר מִשְׁמְרוֹת הַבַּיִת.

### פסוק יט

**וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ שַׁעַר הָרָצִים.** אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ.

# פרק יב

### פסוק ג
**כָּל יָמָיו. אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע.** אֲבָל מִשֶּׁמֵּת יְהוֹיָדָע, אָז בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַמֶּלֶךְ, וַעֲשָׂאוּהוּ אֱלוֹהַּ, אָמְרוּ לוֹ: הַנִּכְנָס לְבֵית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שָׁעָה אַחַת מְסֻכָּן לָמוּת, וְאַתָּה נָחְבֵּאתָ בּוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּדַאי אַתָּה לִהְיוֹת אֱלוֹהַּ, אָז שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם.

### פסוק ה
**כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ.** שְׁנֵי כְסָפִים יֵשׁ כָּאן, כֶּסֶף עוֹבֵר, הוּא כֶּסֶף הַשְּׁקָלִים שֶׁבְּכָל שָׁנָה, הַנֶּאֱמַר בּוֹ: כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים, וְאִישׁ שֶׁיִּתְנַדֵּב עֶרְכַּת נַפְשׁוֹ, הָאוֹמֵר עֶרְכִּי עָלַי.
**כָּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה וְגוֹ'**. כְּגוֹן הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מָנֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת.

### פסוק ו
**יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים**. יִהְיֶה שֶׁלָּהֶם, וְהֵם יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק אֶת בֶּדֶק הַבַּיִת מִשֶּׁלָּהֶם.
**מֵאֵת מַכָּרוֹ**. מֵאֵת מַכִּירוֹ הָרָגִיל אֶצְלוֹ.
**בֶּדֶק**. בְּקִיעָה וְסֶדֶק הַחוֹמָה.

### פסוק ח
**וְעַתָּה אַל תִּקְחוּ כֶסֶף**. עוֹד, וְאַל תְּחַזְּקוּ הַבַּיִת מִשֶּׁלָּכֶם.
**כִּי לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֵהוּ**. אִם יִפָּחוֹת יִפָּחוֹת, וְאִם יוֹתִיר יוֹתִיר.

### פסוק י
**אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ**. בָּעֲזָרָה.
**מִיָּמִין בְּבוֹא אִישׁ**. מִימִין בִּיאַת הָאֲנָשִׁים.
**שֹׁמְרֵי הַסַּף**. סִפֵּי הָעֲזָרָה, הַמְמֻנִּים עַל מַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה, שֶׁהָרֵי תִּרְגְּמוֹ יוֹנָתָן: אֲמַרְכְּלֵיָא. וְהָאֲמַרְכְּלִים שִׁבְעָה הָיוּ, לְשִׁבְעָה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה, בְּתוֹסֶפְתָּא דִּשְׁקָלִים.

### פסוק יא
**וַיְהִי**. מִיּוֹם אֶל יוֹם. **כִּרְאוֹתָם כִּי רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְגוֹ'**.

### פסוק יב
**וְנָתְנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן**. הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ הַכֶּסֶף הַמָּנוּי, לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ מִן הָאָרוֹן וּשְׁקָלוּהוּ וּמָנָאוּהוּ, הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ עַל יְדֵי הַגִּזְבָּרִין הַמְמֻנִּים עַל עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה.
**הַמְתֻכָּן**. לְשׁוֹן מִנְיָן, כְּמוֹ: וְתוֹכֵן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ.
**הַמַּפְקְדִים**. הַמְמֻנִּים.
**וַיּוֹצִיאֻהוּ**. לְשׁוֹן הוֹצָאָה, לִשְׁכֹּר חָרָשֵׁי הָעֵץ.

**וְלַבְּנִים**. הֵם הָאַרְדְּכָלִין חָרְשֵׁי הָאֶבֶן, שֶׁחַבְּרֵיהֶם עוֹשִׂים עַל פִּיהֶם רָאשֵׁי הָאֲמָנוּת.

### פסוק יג

**וְלַגֹּדְרִים**. לְבוֹנֵי הַחוֹמָה, תַּלְמִידֵי אַרְדְּכָלִין.

**וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן**. מִן הָהָר.

### פסוק יד

**סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת**. וְהֵם כְּלֵי שִׁיר.

### פסוק טז

**וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים**. לֹא הָיוּ הָאַמְרְכָלִין בָּאִין לְחֶשְׁבּוֹן עִם הָאֲנָשִׁים הַגִּזְבָּרִין, אֲשֶׁר יִתְּנוּ הָאַמְרְכָלִין אֶת הַכֶּסֶף תָּמִיד עַל יָדָם לְתִתּוֹ לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲשׁוּדִים בְּעֵינֵיהֶם, כִּי בֶּאֱמוּנָה הֵם עוֹשִׂים.

### פסוק יז

**כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת**. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ, וְלָקַח אֶת הַבְּהֵמָה וְנוֹתַר מִן הַמָּעוֹת.

**לֹא יוּבָא בֵּית ה'** לְבֶדֶק הַבַּיִת.

**לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ**. וְהֵם לוֹקְחִים מֵהֶם עוֹלוֹת קַיִץ לַמִּזְבֵּחַ, הַבָּשָׂר לְעוֹלָה, וְהָעוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם, כָּךְ שָׁנִינוּ בִּתְמוּרָה: זֶה מִדְרָשׁ דְּרַשׁ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן, כָּל הַבָּא מִמּוֹתַר חַטָּאת וּמִמּוֹתַר אָשָׁם, יִלָּקַח בָּהֶן עוֹלוֹת.

### פסוק יח

**אָז יַעֲלֶה חֲזָאֵל**. אַחַר מוֹת יְהוֹיָדָע, וְעָשָׂה יוֹאָשׁ אֶת עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ.

### פסוק כא

**בֵּית מִלֹּא**. בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

**מִלֹּא**. שֵׁם מָקוֹם.

**סִלָּא**. שֵׁם מָקוֹם.

### פסוק כב

**וְיוֹזָכָר בֶּן שִׁמְעָת וִיהוֹזָבָד בֶּן שֹׁמֵר**. כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: שִׁמְעָת הָעַמּוֹנִית וִיהוֹזָבָד בֶּן שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית, וְלָמָּה פֵּרְשׁוֹ הַכָּתוּב, לְלַמֵּד שֶׁנִּפְרַע מִמֶּנּוּ הַקָּבָ"ה עַל יְדֵי אֲנָשִׁים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, יְבוֹאוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים כְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁכָּפוּ בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ שֶׁעָשָׂה לְלוֹט שֶׁנִּלְחַם עִם הַמְּלָכִים לְהַצִּילוֹ, וְהֵם שָׁכְרוּ אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל אֶת בָּנָיו, וְיִפְרַע מִיּוֹאָשׁ, שֶׁכָּפָה בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע, וְהָרַג אֶת זְכַרְיָהוּ בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים. וּמִדְרָשׁ זֶה בְּסִפְרִי.

# פרק יג

## פסוק ה

**וַיִּתֵּן ה' לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ**. אֶת יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת אֲרָם.

## פסוק י

**בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע וְגוֹ'**. מִקְרָא זֶה מֻכְחָשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדִין, וְלֹא מָצָאתִי לוֹ מְתֻקָּן, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע, שֶׁהֲרֵי עָמַד אָבִיו בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ לְיוֹאָשׁ, וּמָלַךְ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁמֵּת בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע לְיוֹאָשׁ. וְעוֹד הָא אָמוּר לְמַטָּה בָּעַנְיָן: בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲמַצְיָה בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה, נִמְצָא שֶׁעָמַד יוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים שֶׁל יוֹאָשׁ שֶׁהָיְתָה שָׁנָה אַחֲרוֹנָה לוֹ, וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה לְיוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מָלַךְ אֲמַצְיָה, וְאַף כִּי תֹּאמַר שֶׁמָּלַךְ אֲמַצְיָה בִּשְׁנַת מוֹת אָבִיו, וְקָרָא הַכָּתוּב שְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ, לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא מָלַךְ יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַד שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע שֶׁל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה.

## פסוק יג

**וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל כִּסְאוֹ**. בְּנוֹ הָיָה. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, לָמָּה נִכְתְּבוּ כָּאן שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, שֶׁהֲרֵי עוֹד לְפָנֵינוּ הוּא מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ בְּדִבְרֵי יוֹאָשׁ, וְחוֹזֵר וְכוֹתֵב וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְגוֹ', וַיִּשְׁכַּב יוֹאָשׁ עִם אֲבוֹתָיו וְגוֹ'. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ אֶלָּא לְהַפְסִיק, שֶׁלֹּא לִסְמֹךְ מִיתַת אֱלִישָׁע לְמִקְרָא שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה, לוֹמַר וַיַּעַשׂ הָרַע וְגוֹ' וֶאֱלִישָׁע חָלָה וְגוֹ'.

## פסוק יז

**פְּתַח הַחַלּוֹן קֵדְמָה**. מוּל אֶרֶץ אֲרָם שֶׁהֵם בַּמִּזְרָח, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אֲרָם מִקֶּדֶם.

**יְרֵה וַיּוֹר**. שְׁדֵי וּשְׁדָא.

**וַיֹּאמֶר חֵץ תְּשׁוּעָה וְגוֹ'**. אֱלִישָׁע אָמַר הַחֵץ הַזֶּה יִהְיֶה סִימָן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל.

**בַּאֲפֵק**. שֵׁם הָעִיר.

## פסוק יט

**וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים**. הָיָה לְךָ.

**אָז**. אִם כָּךְ עָשִׂיתָ, הִכִּיתָ אֶת אֲרָם חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים, שֶׁהֲרֵי לְסִימָן תְּשׁוּעָה הִרְכַּבְתִּי יָדֶיךָ עַל הַקֶּשֶׁת.

## פסוק כ

**יָבֹאוּ בָאָרֶץ**. הָיוּ רְגִילִין לָבֹא וְלִשְׁלֹל בָּאָרֶץ.

**בָּא שָׁנָה**. בְּמֵיעַל שַׁתָּא, בִּתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה, בְּעוֹד הָאָרֶץ מְלֵאָה דְּשָׁאִים וְיֵשׁ מַאֲכָל לִבְהֵמָתָם, דֶּרֶךְ חֲיָלוֹת לָצֵאת.

## פרק יד

### פסוק ז

**וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ יָקְתְּאֵל**. שֶׁהָיְתָה לוֹ לְקֹהוּי שִׁנַּיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: אַחֲרֵי בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת אֲדוֹמִים וַיָּבֵא אֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְגוֹ'. וְהוֹכִיחוֹ הַנָּבִיא וְאָמַר לוֹ: יָדַעְתִּי כִּי יָעַץ אֱלֹהִים לְהַשְׁחִיתֶךָ, וּמַה הִיא הָעֵצָה, שֶׁהִשִּׂיאוֹ לְהִתְגָּרוֹת בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

### פסוק ח

**אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים וְגוֹ' נִתְרָאֶה פָּנִים**. בַּמִּלְחָמָה.

### פסוק ט

**הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן**. שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר.

**שָׁלַח אֶל הָאֶרֶז**. יַעֲקֹב.

**וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה**. בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים, אַף כָּאן אַתָּה בָּא לְהִתְמַשֵּׁל אֵלַי. וּמְשַׁל בְּזִיּוֹן הוּא, שֶׁדִּמָּהוּ לְחוֹחַ, וְאֶת עַצְמוֹ לְאֶרֶז.

**וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס וְגוֹ'**. לְפִי שֶׁנִּתְגָּאֵיתָ, אַף אַתָּה יִרְמְסוּךָ גְּדוּדֵי חֵילוֹתַי.

### פסוק יד

**וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת**. בְּנֵי הַשָּׂרִים, שֶׁהָיוּ נְתוּנִים בְּבֵית הַמֶּלֶךְ לְעֵרָבוֹן, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ אֲבוֹתָם בּוֹ. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּנֵי רַבְרְבַיָּא.

### פסוק יז

**וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ וְגוֹ'**. כָּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ עֻזִּיָּהוּ בְּנוֹ בְּחַיָּיו, שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וּמֵעֵת אֲשֶׁר סָר אֲמַצְיָהוּ מֵאַחַר ה'.

### פסוק יט

**וַיְקִשְׁרוּ עָלָיו וְגוֹ'**. מִשֶּׁשָּׁמְעוּ מַה שֶּׁאָמַר הַנָּבִיא, כִּי יָעַץ ה' לְהַשְׁחִיתֶךָ.

**וַיָּנָס לָכִישָׁה**. שָׁם הָיָה כָּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

### פסוק כב

**אַחֲרֵי שְׁכַב הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו**. אַחֲרֵי מוֹת אֲמַצְיָה אָבִיו, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁמְּלֹךְ עֻזִּיָּה בִּימֵי אָבִיו, וּמִכָּל מָקוֹם לֹא נִתְּנָה אֵילַת בְּיָדוֹ עַד לְאַחַר מוֹת אָבִיו, שֶׁאִם לֹא מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו, לָמָּה

לוֹ לוֹמַר אַחֲרֵי שְׁכַב הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו, וּכְשֶׁאַתָּה מוֹנֶה יְמֵי הַבַּיִת עַל פִּי שְׁנוֹת הַמְּלָכִים, אִם אֵינְךָ מְחַסֵּר חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים הַלָּלוּ שֶׁנִּמְנֵית לַאֲמַצְיָה וּלְעֻזִּיָּהוּ, תִּמְצָא שֶׁעָמַד אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ.

### פסוק כה

**הוּא הֵשִׁיב**. מִיַּד מַלְכֵי אֲרָם.

**יוֹנָה בֶן אֲמִתַּי**. הוּא שְׁמְשַׁח אֶת יֵהוּא, שֶׁאָמַר לוֹ בְּנֵי רִבֹּעִים יֵשְׁבוּ לְךָ. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ דִּקְדְּקוּ, וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל יוֹנָה שֵׁנִית, וְלֹא שְׁלִישִׁית, לְפִי שֶׁתְּבַע כְּבוֹד הַבֵּן, וְלֹא תָבַע כְּבוֹד הָאָב, וְהוּקְשָׁה לָהֶם זֶה הַמִּקְרָא, וְתֵרְצוּהוּ, כִּדְבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יוֹנָה לְנִינְוֵה, וְנֶהְפְּכָה גְּזֵרָה רָעָה לְטוֹבָה, כָּךְ נֶהְפַּךְ לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ, מֵרָעָה שֶׁהָיוּ בָהּ, אֲשֶׁר אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂימֵם כֶּעָפָר לָדוּשׁ, וְעַכְשָׁיו נֶהְפַּךְ לָהֶם לְטוֹבָה.

### פסוק כו

**מֹרַ֥ה מְאֹ֖ד**. מֵצַר מְאֹד, קונטריאי"ש בְּלַע"ז, כְּמוֹ: אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ: מַמְרִים הֱיִיתֶם: וַתִּהְיֶיךָ מֹרַת רוּחַ. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: מוֹרֶה מְאֹד, יָרוּד מְאֹד, לְשׁוֹן: יָרָה בַיָּם.

## פרק טו

### פסוק א

**בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֵׁבַע שָׁנִים לְיָרָבְעָם וְגוֹ'**. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא עֻזִּיָּה וְיָרָבְעָם מָלְכוּ כְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בְּסָמוּךְ, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֵׁבַע לְיָרָבְעָם מָלַךְ עֻזִּיָּה, שֶׁמָּלַךְ מַלְכוּת מְנֻגַּעַת, לְמַדְנוּ שֶׁנִּתְנַגַּע בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֵׁבַע לְמַלְכוּתוֹ.

### פסוק ה

**וַיְנַגַּע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ**. מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים שֶׁנִּכְנַס לְהֵיכָל לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. **בְּבֵית הַחָפְשִׁית**. עֶשְׂה לוֹ בַּיִת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר בַּמֵּתִים חָפְשִׁי.

### פסוק ח

**בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ זְכַרְיָהוּ**. אַף מִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁמָּלַךְ עֻזִּיָּה מִשֶּׁמֵּת יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּחַיֵּי אֲמַצְיָה אָבִיו, שֶׁאִם לֹא עָמַד עַד שֶׁמֵּת אָבִיו, נִמְצָא שֶׁלֹּא עָמַד עַד בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְיָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ, וְיָרָבְעָם מָלַךְ אַרְבָּעִים וְאַחַת, נִמְצָא שֶׁמֵּת יָרָבְעָם בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֵׁבַע לְעֻזִּיָּה, וְהֵיאַךְ הוּא אוֹמֵר בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה. אֶלָּא עַל כָּרְחֲךָ, עֻזִּיָּה וְיָרָבְעָם מָלְכוּ כְּאַחַת, אֶלָּא שֶׁיָּרָבְעָם מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו יְהוֹאָשׁ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לְכָךְ הוּא אוֹמֵר וְיָרָבְעָם יָשַׁב עַל כִּסְאוֹ, שֶׁיָּשַׁב כְּבָר, וְעֻזִּיָּה עָמַד מִשֶּׁמֵּת יוֹאָשׁ, וּמָלַךְ יָרָבְעָם מַלְכוּת שְׁלֵמָה. וּבְסֵדֶר עוֹלָם רָאִיתִי, שֶׁיָּרָבְעָם מָלַךְ בְּחַיֵּי אָבִיו

שָׁנָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שִׁבּוּשׁ הַסּוֹפְרִים הוּא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְיַשֵּׁב בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה לַעֲזַרְיָה מָלַךְ זְכַרְיָה, אֶלָּא בְּעִנְיָן זֶה.

### פסוק י

**וַיַּכֵּהוּ קֻבָל עָם**. (תַּרְגּוּם:) וּמְחָהִי קֶדֶם עַמָּא, לְעֵינֵי הָעָם.

### פסוק יב

**וַיְהִי כֵּן**. לֹא שֶׁהָיְתָה כְּדַאי מַלְכוּתוֹ לְמַשֵּׁךְ כָּל כָּךְ, אֶלָּא לְקַיֵּם דְּבַר מָלְךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי וְגוֹ'.

### פסוק טז

**כִּי לֹא פָּתַח**. שֹׁר הָעִיר לֹא פָּתַח לוֹ אֶת הָעִיר, לְקַבְּלוֹ לְמָלְךְ עֲלֵיהֶם.
**הֶהָרוֹתֶיהָ**. אֶת הַנָּשִׁים הֶהָרוֹת שֶׁבָּהּ, בִּקֵּעַ.

### פסוק כה

**שָׁלִישׁוֹ**. גִּבּוֹר שֶׁלּוֹ.
**אֶת אַרְגֹּב וְאֶת הָאַרְיֵה**. כָּל אַרְגּוֹב לְשׁוֹן פַּלְטִין הַחֲשׁוּבִין, וְכָל 'טַרְכוֹנִין' בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, פַּלְטִין הַחֲשׁוּבִין לַמַּלְכוּת. בָּאַרְמוֹן הַגָּדוֹל אֲשֶׁר אֵצֶל הָאַרְגּוֹב.
**וְאֶת הָאַרְיֵה**. יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיָה אַרְיֵה שֶׁל זָהָב עוֹמֵד בְּאוֹתוֹ אַרְמוֹן.

### פסוק ל

**בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיוֹתָם**. הָיָה לוֹ לוֹמַר בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי כָּל יְמֵי מַלְכוּת יוֹתָם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָיָה אָחָז רָשָׁע, רָצָה הַכָּתוּב לִמְנוֹתָם לְיוֹתָם בַּקֶּבֶר, וְלֹא לְאָחָז בַּחַיִּים, כָּךְ הוּא בְּסֵדֶר עוֹלָם.

### פסוק לז

**בַּיָּמִים הָהֵם**. בְּסוֹף יָמָיו שֶׁל יוֹתָם.
**לְהַשְׁלִיחַ**. לְגָרוֹת.

## פרק טז

### פסוק ט

**וַיַּגְלֶהָ קִירָה**. אֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ, הִגְלָה לִמְדִינָה שֶׁשְּׁמָהּ קִיר.

### פסוק יא

**עַד בּוֹא**. לְפָנֵי בּוֹא הַמֶּלֶךְ מִדַּמֶּשֶׂק.

### פסוק יד

**וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וַיְקָרֵב וְגוֹ'**. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי נִגְנַז, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה וּקְרָאוֹ מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְקָרְבוֹ מִזְּוִית לְזָוִית אֶלָּא אִם הוֹרְסוֹ, וַהֲרֵי שְׁנִינוּ: אֵשׁ שֶׁיָּרְדָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לֹא נִסְתַּלְּקָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, עַד שֶׁבָּא מְנַשֶּׁה וְסִלְּקָהּ, שֶׁהוּא הֵרַס אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק. אֵין לִי לְפָרֵשׁ מִזְבֵּחַ זֶה, אֶלָּא בְּכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, שֶׁהָיוּ צָרְכֵי מִזְבֵּחַ, וְהָיוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּכְשֶׁעָשָׂה אָחָז אֶת הַמִּזְבֵּחַ לַעֲבוֹדָה זָרָה, סִלֵּק אֶת הַכִּיּוֹר וְהִקְרִיבוֹ לְצַד אַחֵר מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה וּבֵין בֵּית ה', וַיִּתֵּן אוֹתוֹ אֵצֶל מִזְבַּח הַקֹּדֶשׁ צָפוֹנָה. וּמְצִינוּ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ דִּגְמָתוֹ: וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת מִי הָיָה, אָמַר לָהֶם הִתְחִילוּ מִמָּקוֹם שֶׁאוֹמְרִין שִׁירָה לְפָנַי. הֲרֵי כָּאן לְכֵלִי שִׁיר שֶׁל נְחֹשֶׁת, קָרָאוֹ מִזְבֵּחַ.

### פסוק טו

**לְבַקֵּר**. לִפְרָקִים, לִכְשֶׁיַּעֲלֶה בְּלִבִּי לְבַקְּרוֹ.

### פסוק יז

**אֶת הַמִּסְגְּרוֹת הַמְּכֹנוֹת**. אִיצְטַבְּלָאוֹת שֶׁהַמְּכוֹנוֹת עֲשׂוּיוֹת עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנוֹת מִסְגְּרוֹת לָהֶם.

### פסוק יח

**מוּסַךְ הַשַּׁבָּת**. גַּג אוֹהֶל עָשׂוּי לְצֵל, לְשֶׁבֶת תַּחְתָּיו בָּעֲזָרָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת.

**וְאֶת מְבוֹא הַמֶּלֶךְ**. שֶׁהָיָה בָּא בּוֹ מִבֵּיתוֹ לְבֵית ה' דֶּרֶךְ הַחוּץ, הֵסֵב אוֹתוֹ בְּמָקוֹם הֶצְנֵעַ, מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר שֶׁלֹּא יַחֲמֹד אוֹתָן הַכֵּלִים, וְגַם אֶת הַמָּבוֹא הֵסֵב, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ לְהֵחָבֵא, וְיִבְרַח בְּהֶצְנֵעַ.

## פרק יז

### פסוק א

**בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז וְגוֹ'**. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמַּלְכוּתוֹ הוֹשַׁע בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז הִרַג אֶת פֶּקַח וּמַלְכוּתוֹ תַּחְתָּיו, וּכְשֶׁתִּבְדֹּק בִּשְׁנוֹת פֶּקַח תִּמְצָא כֵן, וְגַם אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא מָלַךְ אֶלָּא תֵּשַׁע שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי מָלַךְ מִשְּׁנַת אַרְבַּע לְאָחָז עַד שְׁנַת שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּהוּ שֶׁנִּלְכְּדָה שׁוֹמְרוֹן, הֲרֵי יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר תֵּשַׁע שָׁנִים, מִשֶּׁמָּרַד בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז הִתְחִיל לִמְרֹד, שֶׁאִם כֵּן תִּמְצָא אֶת שְׁנֵי מֶרְדּוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים בִּימֵי אָחָז, וְשֵׁשׁ

שָׁנִים בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ הֲרֵי אַחַת עֶשְׂרֵה, וְכָאן הוּא אוֹמֵר תֵּשַׁע, לֹא הֻזְכַּר שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְרָא שֶׁל אַחֲרָיו: עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר וְגוֹ', שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז עָלָה סַנְחֵרִיב עַל הוֹשֵׁעַ, וְהִגְלָה לְאוֹתָן שֶׁבָּעֲבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכָךְ שָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, וּמִקְרָא כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: וַיָּעַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת רוּחַ פּוּל מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּגֶל לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי, וְלֹא פֵּרֵשׁ בְּאֵיזֶה זְמַן, וְכָאן פֵּרֵשׁ שֶׁבִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז הָיָה. שָׁלֹשׁ גָּלֻיּוֹת גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְפֶקַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה: בָּא תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּקַּח אֶת עִיּוֹן וְאֶת (דָּן) [אָבֵל] וְגוֹ' כָּל אֶרֶץ נַפְתָּלִי וַיַּגְלֵם אַשּׁוּרָה, וְזֶה הָיָה שְׁנַת הָאַרְבַּע לְאָחָז, שָׁהָה שְׁמוֹנֶה שָׁנִים וּבָא עֲלֵיהֶם, שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְאָחָז, וְהִגְלָם לְרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי, וּכְשֶׁרָאָה הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה מָרַד בּוֹ וְשָׁלַח מַלְאָכִים אֶל סוֹא מֶלֶךְ מִצְרַיִם, שָׁהָה שְׁמוֹנֶה שָׁנִים, וּבָא וְצָר עַל שׁוֹמְרוֹן, וְנִלְכְּדָה לְקֵץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְגָלוּ כֻּלָּן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי, הֵקַל אַף בַּשְּׁנִיָּה, שֶׁלֹּא הִגְלָה אֶלָּא שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים, אֲבָל הָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד, טִיֵּאט אֶת הַכֹּל, כָּזֶה שֶׁמְּכַבֵּד אֶת הַבַּיִת. וּמִכָּל מָקוֹם לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁכָּתַב כָּאן אֶת מִנְיַן שְׁנֵי מְרִדּוֹ תֵּשַׁע שָׁנִים, לֹא מָרַד בּוֹ עַד שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה לְאָחָז, שֶׁהֲרֵי אָחָז מָלַךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שָׁלֹשׁ שָׁנִים שֶׁל אָחָז הָיָה הַמֶּרֶד, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ.

## פסוק ב

**רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל**. שֶׁבִּטֵּל פְּרִדֵיסָאוֹת שֶׁיָּשְׁבוּ מִימֵי יָרָבְעָם עַל הַדְּרָכִים, לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְזֶה בִּטְלָן, לְפִי שֶׁגָּלוּ עֶגְלֵי הַזָּהָב כְּבָר בִּשְׁתֵּי גָּלֻיּוֹת, בְּגָלוּת רְאוּבֵן, וַיַּקַּח אֶת עִיּוֹן וְאֶת דָּן, הִגְלָה עֶגֶל שֶׁבְּדָן, וּבַשְּׁנִיָּה כְּשֶׁגָּלוּ רְאוּבֵן וְגָד, נָטַל עֶגֶל שֶׁבְּבֵית אֵל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: גַּם אוֹתוֹ לְאַשּׁוּר יוּבָל. וּלְפִי שֶׁבִּטְּלוּ פְּרִדֵיסָאוֹת וְהֵם נִמְנְעוּ מִלַּעֲלוֹת לָרֶגֶל, לְפִיכָךְ נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם לִגְלוֹת בְּיָמָיו, שֶׁעַד עַכְשָׁיו תָּלוּ הַקַּלְקָלָה בְּמַלְכֵיהֶם, וְעַתָּה לֹא הָיָה בְּמִי לִתְלוֹת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי: כִּי עַתָּה הִזְנֵיתָ אֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל, עַתָּה נְגַלֵּית רַעֲתְכֶם.

## פסוק ו

**בִּשְׁנַת הַתְּשִׁעִית**. לְמֶרְדּוֹ שֶׁל הוֹשֵׁעַ.

**וַיֶּגֶל אֶת יִשְׂרָאֵל**. וַיַּגְלֶה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְזֶה שֹׁעוּר כָּל תֵּבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ בְּהֵ"א, כְּגוֹן: 'פָּנָה' 'בָּנָה' 'גָּלָה' 'זָנָה' 'רָבָה', כְּשֶׁבָּא לָתֵת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וָא"ו יו"ד, אִם הַמִּלָּה מוּסֶבֶת עַל הַפֹּעַל, תְּהֵא הַיּו"ד נְקוּדָה בְּחִירִ"ק, כְּגוֹן: וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ; וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה: וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ: וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶן גַּם הִיא: וַיֵּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד. וְאִם הוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מַפְעִיל, תְּהֵא הַיּו"ד נְקוּדָה בְּסֶגו"ל, כְּגוֹן: וַיַּפֵּן זָנָב אֶל זָנָב: וַיַּגֶל אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה: וַיַּזֶן אֶת יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם: וַיֵּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה.

## פסוק ט

**וַיְחַפְּאוּ**. בָּדְאוּ, פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ.

**מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים**. שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְהַעֲמִיד צוֹפֶה לִנְצֹר, בְּכָל בַּיִת גְּבוֹהַּ הֶעֱמִידוּ עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים.

**עַד עִיר מִבְצָר**. כְּמוֹ מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל.

## פסוק יג

**וַיָּעַד ה'**. הִתְרָה בָּהֶם.

**נְבִיאֵי כָל חֹזֶה**. נְבִיאֵי כָּל חָזוֹן, יֵשׁ חוֹזֶה שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: וְעִם שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חוֹזֶה.

## פסוק טז

**שְׁנֵי עֲגָלִים**. בְּבֵית אֵל וּבְדָן.

**אֶת הַבָּעַל**. עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ בַּעַל.

## פסוק יז

**וַיִּתְמַכְּרוּ**. מָכְרוּ עַצְמָן לְכָךְ.

## פסוק יח

**וַיְסָרֵם מֵעַל פָּנָיו**. שֶׁגָּלוּ עִם הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה.

## פסוק כג

**וַיִּגֶל יִשְׂרָאֵל**. זֶה נָקוּד בְּחִיר"ק, שֶׁהוּא לְשׁוֹן גָּלָה, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן הִגְלָה.

## פסוק כה

**לֹא יָרְאוּ אֶת ה'**. אַף עַל פִּי שֶׁהָעַמִּים עוֹבְדֵי גִּלּוּלִים הֵם יְרֵאִים מִפָּנָיו, וְקָרוּ לֵהּ אֱלָהָא דְּאֶלָהַיָּא, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם, וְאֵלּוּ לֹא יְרֵאוּנִי, כִּי אָמְרוּ אִלּוּ הָיְתָה בּוֹ יִרְאָה לֹא נָתַן עַמּוֹ לְגָלוּת.

## פסוק כט

**אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים**. יִשְׂרְאֵל בְּעוֹדָם שָׁם.

**גּוֹי גּוֹי אֱלֹהָיו**. לְאֻמָּה וְאֻמָּה עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים בְּאַרְצָם, אַף כָּאן עָשׂוּ כֵּן כָּל גּוֹיֵי הָעִיר אֲשֶׁר הוֹרִישָׁם סַנְחֵרִיב שָׁם בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל.

## פסוק ל

**סֻכּוֹת בְּנוֹת**. דְּמוּת תַּרְנְגֹלֶת עִם אֶפְרוֹחֶיהָ.

**נֵרַגַל**. דְּמוּת תַּרְנְגוֹל.

**אַשִׁימָא**. דְּמוּת תַּיִשׁ. וְכֵן קְרוּיִין בִּלְשׁוֹן כָּל אֻמָּה וְאֻמָּה, וְכֵן פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסַנְהֶדְרִין.

### פסוק לא
**נִבְחַז**. דְּמוּת כֶּלֶב.
**תַּרְתָּק**. דְּמוּת חֲמוֹר.
**לְאַדְרַמֶּלֶךְ**. דְּמוּת פֶּרֶד.
**וַעֲנַמֶּלֶךְ**. דְּמוּת סוּס.

### פסוק לג
**כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם**. אוֹתָם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁעוֹבְדִים הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלָן סַנְחֵרִיב וְאֶכְלוּסָיו (אֶת אֵלּוּ) מִשָּׁם, הָיוּ אֵלּוּ עוֹבְדִין כָּאן.

### פסוק לד
**אֵינָם יֵרְאִים אֶת ה'**. יִרְאָה שְׁלֵמָה כְּמִשְׁפַּט יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ מִיִּרְאַת הָאֲרָיוֹת, אֵין יִרְאָתָם אֶת ה' יִרְאָה שְׁלֵמָה (כְּמִשְׁפַּט יִשְׂרָאֵל), כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ וְהוֹלֵךְ, שֶׁאֵינָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב, וְאֵינָם עוֹשִׂים כְּחֻקּוֹתָם וּכְמִשְׁפָּטָם שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרוּ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהוֹרָם הַכֹּהֵן, שֶׁהָיָה מִן הַשּׁוֹמְרוֹנִים, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה.

### פסוק לה
**וַיִּכְרֹת ה' אִתָּם בְּרִית**. כְּשֶׁנָּתַן לָהֶם תּוֹרָה בְּהַר סִינַי.

## פרק יח

### פסוק א
**בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ**. לְמִרְדּוֹ שֶׁל הוֹשֵׁעַ.

### פסוק ד
**וַיִּקְרָא לוֹ נְחֻשְׁתָּן**. לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּלוֹמַר מַה צָּרִךְ בָּזֶה, אֵינוֹ אֶלָּא נְחַשׁ נְחשֶׁת.

### פסוק ז
**יַשְׂכִּיל**. יַצְלִיחַ.

### פסוק טז
**קַצַּץ**. אֶת הַדְּלָתוֹת שֶׁהָיָה שֶׁל זָהָב.
**וְאֶת הָאֻמְנוֹת**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְיַת סְקוֹפַיָּא, אִיסְקוּפוֹת.

## פסוק יז

**אֶת תַּרְתָּן וְאֶת רַב סָרִיס**. לְמַדְנוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם, שֶׁלֹּא בָּאוּ שְׁלִשְׁתָּם יַחַד, אֶלָּא רַבְשָׁקֵה לְבַדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָהוּ וְתַרְתָּן וְרַב סָרִיס בָּאוּ בִּשְׁלִיחוּת שְׁנִיָּה, כְּשֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה עַל תִּרְהָקָה מֶלֶךְ כּוּשׁ, וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ'.
**בִּתְעָלַת**. פּוֹסְקִיר"ה בְּלַעַ"ז, בְּרֵכָה שֶׁעוֹשִׂין לְבֵיבְרֵי דָּגִים.
**שְׂדֵה כוֹבֵס**. שָׂדֶה שֶׁהַכּוֹבְסִין שׁוֹטְחִין בּוֹ בְּגָדִים, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: חֶקֶל מַשְׁטַח קַצָּרָיָא.

## פסוק יח

**הַמַּזְכִּיר**. אֵיזֶה מִשְׁפָּט בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ רִאשׁוֹן, שֶׁיִּפְסְקֻנוּ רִאשׁוֹן.

## פסוק כ

**אָמַרְתָּ אַךְ דְּבַר שְׂפָתַיִם וְגוֹ'**. אָמַרְתָּ עַד הֵנָּה לֹא אָעֲבֹד לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר, אַךְ דְּבַר שְׂפָתַיִם הָיָה, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמְּקוֹמוֹ לָבֹא עָלֶיךָ, לֹא הֲצָרְכְתָּ לְעֵצָה וּגְבוּרָה, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁיָּצָא וּבָא, עֵצָה וּגְבוּרָה אַתָּה צָרִיךְ לְמִלְחָמָה הַזֹּאת, עַתָּה אֱמֹר עַל מִי בָטַחְתָּ.

## פסוק כא

**וּבָא בְכַפּוֹ**. כְּשֶׁאָדָם נִסְמָךְ עַל מִשְׁעֶנֶת קָנֶה רָצוּץ שֶׁנִּשְׁבָּר בְּיָדוֹ, בָּאִין רָאשֵׁי הַקְּרוּמִיּוֹת וְנוֹקְבִין אֶת כַּפּוֹ.

## פסוק כב

**הֲלוֹא הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ וְגוֹ'**. יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּאן, דְּרַבְשָׁקֵה יִשְׂרָאֵל מוּמָר הָיָה, שֶׁהָיָה מוֹדֶה שֶׁהַקָּבָ"ה אֱלוֹהַּ, אֶלָּא שֶׁרָצוֹנוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה.

## פסוק כג

**הִתְעָרֵב נָא**. הִתְפָּאֵר עָלָיו, בּוֹא בְּעֵרָבוֹן, עַל מָנַת אִם תּוּכַל לִתֵּן לְךָ רוֹכְבִים עַל אַלְפַּיִם סוּסִים.
**הִתְעָרֵב**. גיי"ר בְּלַעַ"ז.

## פסוק כד

**וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי**. שֶׁהֲרֵי כָּל הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם, שַׂר עַל אַלְפַּיִם אִישׁ, וְאַתָּה אֵינְךָ מַשִּׂיג לְאַלְפַּיִם אִישׁ, לְמַדְנוּ מִכָּאן עַל רָאשֵׁי גְּיָסוֹת מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ עִם סַנְחֵרִיב, הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם, שַׂר עַל אַלְפַּיִם אִישׁ שֶׁעִמּוֹ.

## פסוק כה

**הֲמִבַּלְעֲדֵי ה'**. וְכִי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בָּאתִי, כְּבָר נִתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה: בִּימֵי אָחָז אָבִיךָ יָבִיא ה' עָלֶיךָ וְעַל עַמְּךָ וְגוֹ' אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר.
**וְהַשְׁחִיתָהּ**. אֶת זוֹ הוֹסִיף מְשֻׁלּוֹ.

### פסוק כו
**כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ**. אָנוּ בְּנֵי פַּלְטִין, וּמַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית וּבִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת, וְאַל תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ יְהוּדִית, שֶׁכָּל הָעָם מַכִּירִין בּוֹ, וְאֵין אָנוּ רוֹצִים שֶׁיִּשְׁמְעוּ.

### פסוק כז
**לֶאֱכֹל אֶת צוֹאָתָם**. בְּרָעָב הַמָּצוֹר.
**חוֹרֵיהֶם**. רְעִי הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ חוֹר פִּי הַטַּבַּעַת. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: לְכַנּוֹתָם לָשׁוֹן נָאֶה צוֹאָתָם.
**מֵימֵי שֵׂינֵיהֶם**. צוֹאָה לֶחָה, שְׁנֵי דְּכַרְכְּשָׁא דְּקַיְמָא אַתְּלַת שְׁנֵי. אוֹ לְשׁוֹן גָּלָל, שֶׁבָּא עַל יְדֵי לְעִיסַת הַשְּׁנַיִם.

### פסוק לא
**עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה**. שְׁאֵילַת שָׁלוֹם, כְּמוֹ: וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה.

### פסוק לב
**אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם**. כֵּן דַּרְכִּי, לְהַעֲבִיר אֶת הָאֻמּוֹת מִמְּדִינָה לִמְדִינָה, הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶל אֶרֶץ טוֹבָה מִשֶּׁלָּכֶם, שֶׁהֲרֵי לְפִּתּוֹתָם בָּא, אֶלָּא שֶׁיָּדַע שֶׁיַּכִּירוּ שֶׁדְּבָרָיו שֶׁקֶר.
**אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ**. זוֹ אַפְּרִיקִי.

### פסוק לד
**הֲנַע וְעִוָּה**. אוֹתָם מֶלֶךְ אַשּׁוּר, הֶחֱרִיבָם וְהִגְלָם.
**כִּי הִצִּילוּ אֶת שֹׁמְרוֹן**. וְהַשּׁוֹמְרוֹנִים הָיוּ עוֹבְדִים אֶת אֱלֹהֵי אֲרָם שֶׁהָיוּ שְׁכֵנֵיהֶם.

### פסוק לז
קְרוּעֵי בְגָדִים. עַל שֶׁשָּׁמְעוּ גְּדוּפֵי הַשֵּׁם.

## פרק יט

### פסוק ג
**וְתוֹכֵחָה**. שֶׁהָרְשָׁעִים מִתְוַכְּחִין וּמַרְאִין פָּנִים לִדְבָרֵיהֶם, לֵאמֹר לָנוּ הַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה.
**בָּנִים**. יִשְׂרָאֵל.
**עַד מַשְׁבֵּר**. עַד צָרָה הַדּוֹמָה לְאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל מַשְׁבֵּר וְאֵין בָּהּ כֹּחַ לֵילֵד.

### פסוק ד
**וְהוֹכִיחַ**. אישפרובי"ר בְּלַעַ"ז (לְהַבְהִיר), הֶרְאָה פָּנִים לִדְבָרָיו, שֶׁהִצְלִיחַ בְּכָל אֲשֶׁר הָלַךְ.

### פסוק ז
**וְשָׁמַע שְׁמוּעָה**. וְיַעֲלֶה מֵעָלֶיךָ וְשָׁב לְאַרְצוֹ, וְלֹא מֵחֲמַת הַשְּׁמוּעָה, אֶלָּא לְאַחַר זְמַן יָשׁוּב לְאַרְצוֹ בְּבֹשֶׁת פָּנִים, וְהִפַּלְתִּיו שָׁם בֶּחָרֶב, וּמַה הִיא הַשְּׁמוּעָה, וַיִּשְׁמַע אֶל תִּרְהָקָה, שָׁמַע

שֶׁיֵּצֵא תִּרְהָקָה לְהִלָּחֵם עִמּוֹ, וְעָלָה מֵעַל יְרוּשָׁלַיִם וְהָלַךְ לִכּוּשׁ, וְנִלְחַם עִם תִּרְהָקָה וּפוּט וּמִצְרַיִם שֶׁעִמּוֹ, וְנִצְחָם וְנָטַל חֶמְדַּת אוֹצְרוֹתֵיהֶם, וּבָא לִירוּשָׁלַיִם וְנָפַל שָׁם, הוּא שֶׁאָמַר: יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ וְגוֹ' עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְגוֹ'.

## פסוק ט

**וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים**. לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ שָׁב לְאַרְצוֹ, אֶלָּא לְהִלָּחֵם עִם כּוּשׁ, וְלַחֲזֹר כָּאן.

## פסוק יב

**עֶדֶן**. שֵׁם מְדִינָה.

## פסוק יג

**הֲנַע וְעִוָּה**. אוֹתָן מֶלֶךְ אַשּׁוּר.

## פסוק יז

**אָמְנָם**. אֱמֶת הוּא שֶׁהֶחֱרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת הָעַמִּים, וְנָתְנוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ.

## פסוק כג

**מְרוֹם הָרִים**. הַר הַבַּיִת.

**יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן**. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹת.

**וְאֶכְרֹת קוֹמַת אֲרָזָיו**. לֹא אָשׁוּב עַד שֶׁאַחֲרִיבֶנּוּ.

**קְצֹה**. סוֹפוֹ.

**יַעַר כַּרְמְלוֹ**. מְלִיאַת אַרְצוֹ וְיוֹפִי הֲדָרוֹ.

## פסוק כד

**אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם זָרִים**. כְּלוֹמַר הִתְחַלְתִּי בְּכָל מַעֲשֶׂה וְגָמַרְתִּי, כְּזֶה הַכּוֹרֶה בּוֹר וּמוֹצֵא מַיִם זָרִים וְשׁוֹתֶה. מַיִם נוֹבְעִים קוֹרֵא זָרִים, לְפִי שֶׁעַד הֵנָּה לֹא הִכִּירוּ בָּהֶם.

**וְאַחֲרֵב בְּכַף פְּעָמַי**. אִם צָרְתִּי עַל עִיר הַבּוֹטַחַת בְּנַהֲרוֹתֶיהָ, הֵבֵאתִי עָלֶיהָ גְּיָסוֹת רַבּוֹת שֶׁהוֹבִישׁוּ יְאוֹרֶיהָ בִּשְׁתִיָּתָם וּשְׁתִיַּת בְּהֶמְתָּם וּמִרְמַס רַגְלֵיהֶם.

**וְאַחֲרֵב**. לְשׁוֹן הֹוֶה, כֵּן דַּרְכִּי תָּמִיד.

## פסוק כה

**הֲלֹא שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק**. לָמָּה תִּתְפָּאֵר וְתִתְגַּדֵּל בָּזֹאת, לֹא שֶׁלְּךָ הִיא, כִּי שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים שֶׁנִּזְרְתִּי עַל הָעַמִּים לַהֲבִיאָךְ עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹי אַשּׁוּר שֵׁבֶט אַפִּי.

**לְמִימֵי קֶדֶם**. מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן, זֶה סַנְחֵרִיב שֶׁנִּשְׁרַף בְּאֵשׁ גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: נָאם ה' אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן.

**עַתָּה הֲבֵיאתִיהָ**. וְזֶה הַכֹּחַ שֶׁבְּיָדְךָ.

**וּתְהִי**. בִּיאָתָהּ שֶׁל גְּזֵרָתִי, לְהַשְׁאוֹת עָרִים בְּצוּרוֹת, לִהְיוֹת לְגַלִּים נִצִּים, לְגַלֵּי אֲדָמָה שֶׁצּוֹמְחִין בָּהֶן יְרָקוֹת, שֶׁאַתָּה מַחֲרִיבָן בִּגְזֵרָתִי.
**לַהֲשׁוֹת**. לְשׁוֹן שְׁאִיָּה גַּלְמוּדָה.

## פסוק כו

**וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי יָד**. הֵם, שֶׁאֲנִי הִתַּשְׁתִּי אֶת כֹּחָן לְפָנֶיךָ, וְאֵין הַגְּבוּרָה שֶׁלְּךָ, אֵין אַתָּה גִּבּוֹר, אֶבָל הֵם חַלְּשִׁים.
**חֲצִיר גַּגּוֹת**. הַמְמַהֵר לִיבַשׁ.
**וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה**. כַּשִּׁבֳּלִים הַשְּׁדוּפוֹת, בְּטֶרֶם יִתְקַשּׁוּ לָבֹא לִידֵי קָמָה.

## פסוק כז

**וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבֹאֶךָ**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וּמִיתָבָךְ בְּעֵצָה וּמִפְּקָךְ לְאַגָּחָא קְרָבָא וּמֵיתָךְ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל גָּלֵי קֳדָמַי, מֵאִתִּי נְהָיְתָה.
**וְאֵת הִתְרַגָּזְךָ אֵלָי**. וְאֶת אֲשֶׁר סוֹפְךָ לְהִתְגָּאוֹת וּלְהִתְעוֹרֵר אֵלַי בְּרֹגֶז וְרַעַשׁ, אשטרימי"ה בְּלַעַ"ז (הִתְרַגְּזוּת, הִתְרַגְּשׁוּת).

## פסוק כח

**וְשַׁאֲנַנְךָ**. כְּמוֹ וּשְׁאוֹנְךָ.
**חַחִי**. כְּמִין שִׁיר הוּא, שְׁמוֹשְׁכִין בּוֹ בְּהֵמָה שֶׁעֲסָקֶיהָ רְעִים, כְּמוֹ שְׁשָׁנִינוּ: כָּל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִין בְּשִׁיר.
**וּמִתְגִּי**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: זְמָם, וְהוּא שֶׁל בַּרְזֶל, וְתוֹחֲבִין אוֹתוֹ בִּנְחִירֵי הַנָּאקָה וְנִמְשֶׁכֶת בּוֹ, לְפִי שֶׁעֲסָקֶיהָ רְעִים, וְהוּא שְׁשָׁנִינוּ: וְנָאקָה בַּחֲטָם.

## פסוק כט

**וְזֶה לְּךָ הָאוֹת**. לְחִזְקִיָּהוּ אָמַר הַנָּבִיא, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ סַנְחֵרִיב יִפֹּל כָּאן, יְהִי לְךָ לְאוֹת אַף לַיָּמִים הַבָּאִים שֶׁאַתֶּם יְרֵאִים לָמוּת בָּרָעָב, לְפִי שֶׁסַּנְחֵרִיב הֶחֱרִיב אֶת הָאָרֶץ וְנָדַע אֶת הָאֵילָנוֹת.
**אֲכוֹל הַשָּׁנָה סָפִיחַ**. בַּשָּׁנָה הַזֹּאת יִצְמְחוּ לָכֶם צְמָחִים, וְתִתְפָּרְנְסוּ מֵהֶם.
**סָחִישׁ**. גִּדּוּעֵי אִילָנוֹת שֶׁיִּצְמְחוּ, וּכְשֶׁתִּרְאֶה דְּבָרַי קַיָּם בְּמַפָּלַת הָאוֹכְלֵסִין, יִהְיֶה לְךָ לְאוֹת שֶׁאַף הַבְּטָחָה זוֹ תִּתְקַיֵּם.

## פסוק לא

**קִנְאַת ה' צְבָאוֹת**. שֶׁיְּקַנֵּא לִכְבוֹדוֹ וְלִשְׁמוֹ, וְלֹא שֶׁיֵּשׁ זְכוּת בְּיֶדְכֶם, כִּי הִרְבֵּה הִרְשִׁיעַ אָחָז אֲבִיךָ.

### פסוק לב

**וְלֹא יְקַדְּמֶנָּה**. לֹא יֵעָרֵךְ לְפָנֶיהָ מָגֵן.

**סֹלְלָה**. צְבוּר אֲדָמָה לְהַגְבִּיהַּ תֵּל לַעֲמֹד עָלָיו לְהִלָּחֵם עַל הָעִיר, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא כּוֹבְשׁוֹ וְחוֹבְטוֹ בְּעֵצִים וּמַקֵּבוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נָדוֹשׁ וְכָבוּשׁ בְּחֹזֶק, קוֹרְהוּ סוֹלְלָה, לְשׁוֹן: סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה.

### פסוק לה

**וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא**. כְּשֶׁשָּׁב סַנְחֵרִיב מֵעַל כּוּשׁ, וּבָא עַד נֹב שֶׁהָיְתָה סְמוּכָה לִירוּשָׁלַיִם.

**מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף**. כֻּלָּם רָאשֵׁי גְּיָסוֹת.

### פסוק לו

**וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה**. הִיא רֹאשׁ לְאֶרֶץ אַשּׁוּר.

### פסוק לז

**בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו**. נֶסֶר מִתֶּבֶת שֶׁל נֹחַ.

**הִכֻּהוּ בַחֶרֶב**. שָׁמְעוּ אוֹתוֹ שֶׁאָמַר לְשָׁחְטָן לְפָנָיו אִם יַצִּילוּהוּ, שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ שָׂרֵי הַמַּלְכוּת שֶׁמֵּתוּ בְּנֵיהֶם עַל יָדוֹ.

## פרק כ

### פסוק א

**בַּיָּמִים הָהֵם**. שִׁלשָׁה יָמִים לִפְנֵי מַפַּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב.

**חָלָה חִזְקִיָּהוּ**. וְיוֹם שְׁלִישִׁי כְּשֶׁעָלָה בֵּית ה', יוֹם מַפַּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, וְיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח הָיָה.

**כִּי מֵת אַתָּה**. בָּעוֹלָם הַזֶּה.

**וְלֹא תִחְיֶה**. לָעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם דְּלָא נָסַבְתְּ אִשָּׁה, כִּדְאִיתָא בִּבְרָכוֹת.

### פסוק ד

**לֹא יָצָא חָצֵר וְגוֹ'**. מִהֵר הַקָּבָ"ה לְהוֹדִיעַ רְפוּאָתוֹ, בְּטֶרֶם יֵצֵא קוֹל הֲבָרָה בָּעִיר שֶׁנִּקְנְטָה עָלָיו מִיתָה, כִּדְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי.

### פסוק ו

**וּמִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר אַצִּילְךָ**. לְמַדְנוּ שֶׁלִּפְנֵי מַפַּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב חָלָה.

### פסוק ז

**דְּבֶלֶת תְּאֵנִים**. כְּשֶׁהֵם לַחִין קְרוּיִין תְּאֵנִים, וּכְשֶׁנִּדְרָסִים בְּעִגּוּל קְרוּיִין דְּבֵלָה.

**וַיָּשִׂימוּ עַל הַשְּׁחִין וַיֶּחִי**. וְנֵס בְּתוֹךְ נֵס, שֶׁהֲרֵי אַף בָּשָׂר חַי כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן עָלָיו דְּבֵלָה, נִסְרָח, וְהַקָּבָ"ה נוֹתֵן דָּבָר הַמְחַבֵּל לְתוֹךְ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּל, וּמִתְרַפֵּא.

## פסוק ט

**הָלַךְ הַצֵּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת**. הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, כְּבָר יָרַד הַצֵּל לְמַעֲלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לִשְׁעוֹת הַיּוֹם, כְּמוֹ אורלויי"ן בְּלַעַ"ז (שָׁעוֹן), שֶׁעוֹשִׂין הָאֲנָשִׁים לִבְחֹן שְׁעוֹת הַיּוֹם, חָפֵץ אַתָּה שֶׁיְּמִתִּין בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם כְּדֵי מַהֲלַךְ עֶשֶׂר שָׁעוֹת, אוֹ יָשׁוּב לְמַעְלָה עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, וְיֵהֵא נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא שַׁחֲרִית.

## פסוק י

**וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ נָקֵל לַצֵּל לִנְטוֹת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת**. דָּבָר קַל הוּא לִנְטוֹת בִּמְקוֹמוֹ, וְנוֹטֶה וְעוֹמֵד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אֵינוֹ דָּבָר הַנִּכָּר כָּל כָּךְ, לֹא כֵן אֶלָּא יָשׁוּב הַצֵּל, וְיִהְיֶה הַדָּבָר תָּמֵהַּ, שֶׁרָאוּ שֶׁפָּנָה הַיּוֹם לַעֲרֹב, וְחוֹזֵר לִהְיוֹת בֹּקֶר.

## פסוק יא

**אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז**. יוֹם שֶׁמֵּת אָחָז, נִתְקַצֵּר הַיּוֹם וּמֵהֵר הַצֵּל לֵירֵד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִסְפָּד, וְאוֹתָן עֶשֶׂר שָׁעוֹת חָזְרוּ עַכְשָׁיו לְחִזְקִיָּהוּ.

## פסוק יב

**כִּי שָׁמַע כִּי חָלָה**. וְעַד אוֹתוֹ הַיּוֹם לֹא הָיָה אָדָם חוֹלֶה וְחַיָּה, וְאֵיךְ שָׁמַע, לְמוּד הָיָה לֶאֱכֹל בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְיָשַׁן עַד תֵּשַׁע, כֵּיוָן שֶׁחָזַר גַּלְגַּל חַמָּה לְחִזְקִיָּהוּ, נֵעוֹר בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וּמָצָא שֶׁהוּא שַׁחֲרִית, בִּקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת עֲבָדָיו, אָמַר: אַתֶּם הִנַּחְתֶּם אוֹתִי לִישֹׁן יוֹם וָלַיְלָה, אָמְרוּ: גַּלְגַּל חַמָּה חָזַר, אָמַר לָהֶם: מִי הֶחֱזִירוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אֱלֹהָיו שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, כְּדַאֲיתָא בִּפְסִיקְתָא.

## פסוק יג

**בֵּית נְכֹתֹה**. בֵּית גְּנָזָיו בְּשָׂמָיו, כְּמוֹ: נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט.

**וְאֵת שֶׁמֶן הַטּוֹב**. יֵשׁ פּוֹתְרִין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְיֵשׁ פּוֹתְרִים שֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן (בלסמון), שֶׁהוּא מְצוּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הֵמָּה רֹכְלֵיךְ בְּחִטֵּי מִנִּית וּפַנַּג. וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר יוֹסִיפוֹן: פַּנַּג הוּא אֲפַרְסְמוֹן, וְגָדֵל בִּירִיחוֹ, וְעַל שֵׁם הָרֵיחַ נִקְרָא יְרִיחוֹ.

**לֹא הָיָה דָבָר**. אֶת הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת וְסֵפֶר הַתּוֹרָה.

## פסוק יד

**מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ**. זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁבִּדָּקָן הַקָּבָ"ה וּמְצָאָן עֲבִיט שֶׁל מַיִם עֲכוּרִים, קַיִן, יְחִזְקִיָּהוּ, וּבִלְעָם. קַיִן: לֹא יָדַעְתִּי הֲשׁוֹמֵר אָחִי אָנֹכִי, הָיָה לוֹ לוֹמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת גְּלוּיוֹת לְךָ, כְּדַאֲיתָא בְּתַנְחוּמָא; בִּלְעָם, שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה

עִמָּךְ, הֲיָה לוֹ לוֹמַר ה' אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיחֶזְקֵאל, וְהוּא הֵשִׁיב בְּגַאֲוָה: בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי, הַרְבֵּה מְבַקְּשִׁים יֵשׁ לִי; חִזְקִיָּהוּ, הָיָה לוֹ לְהָשִׁיב לִישַׁעְיָהוּ, אַתָּה נְבִיאוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שׁוֹאֵל אֵלַי, הִתְחִיל חִזְקִיָּה מִתְגָּאֶה וְאָמַר: מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ אֵלַי, לְכָךְ נֶעֱנַשׁ, וְעַל שֶׁשָּׂמַח עֲלֵיהֶם וְהֶאֱכִילָם עַל שֶׁלְּחָנוֹ.

### פסוק יז
**לֹא יִוָּתֵר דָּבָר**. מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, לֹא הָיָה דָּבָר.

### פסוק יח
**וּמִבָּנֶיךָ**. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

### פסוק יט
**טוֹב דְּבַר ה'**. מֵאַחַר שֶׁבְּיָמַי יִהְיֶה שָׁלוֹם.

### פסוק כ
**וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַבְּרֵכָה וְגוֹ'**. בְּדִבְרֵי הַיָּמִים.

## פרק כא

### פסוק י
**בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים**. נַחוּם וַחֲבַקּוּק, וּלְפִי שֶׁהָיָה מְנַשֶּׁה רָשָׁע, לֹא נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ לְפָרֵשׁ שֶׁבְּיָמָיו הָיוּ.

### פסוק יב
**תְּצַלְנָה**. לְשׁוֹן מְצַלְתַּיִם, טינטני"ר בְּלַעַ"ז (לְרָעוֹד).

### פסוק יג
**מִשְׁקֹלֶת**. הוּא חוּט שֶׁהַבּוֹנִים חוֹמָה קוֹשְׁרִין בּוֹ עוֹפֶרֶת לְכַוֵּן בּוֹ אֶת הַחוֹמָה.
**יִמְחֶה אֶת הַצַּלַּחַת**. יְקַנֵּחַ אֶת הַקְּעָרָה.

## פרק כב

### פסוק ח
**סֵפֶר הַתּוֹרָה מָצָאתִי**. טָמוּן תַּחַת הַנִּדְבָּךְ, שֶׁהִטְמִינוּ שָׁם כְּשֶׁשָּׂרַף אָחָז אֶת הַתּוֹרָה.

### פסוק יג
**דִּרְשׁוּ אֶת ה' בַּעֲדִי**. רְאֵה כָּתוּב יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ.

### פסוק יד
**אֶל חֻלְדָּה**. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מְרַחֶמֶת יוֹתֵר מִן הָאִישׁ, לְכָךְ לֹא שָׁלַח אֶל יִרְמְיָהוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: יִרְמְיָהוּ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִיר עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים.
**בַּמִּשְׁנֶה**. בְּבֵית אוּלְפָּנָא. שַׁעַר יֵשׁ בָּעֲזָרָה שֶׁשְּׁמוֹ שַׁעַר חֻלְדָּה בְּמַסֶּכֶת מִדּוֹת. וְיֵשׁ שֶׁפּוֹתְרִים 'בַּמִּשְׁנֶה', חוּץ לַחוֹמָה, בֵּין שְׁתֵּי הַחוֹמוֹת, שֶׁהִיא מִשְׁנָה לָעִיר, (בַּמִּשְׁנֶה. הָיְתָה לוֹמְדָה הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה לַזְּקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר, וְהִיא הִיא הַמִּשְׁנֶה, הג"ה דר"ע). **בַּמִּשְׁנֶה**. (מֵ'אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל', דְּהַיְנוּ סֵפֶר דְּבָרִים הַקָּרוּי מִשְׁנֵה תּוֹרָה, וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים הַנִּכְפָּלִים בַּתּוֹרָה דְּרִשָׁה בָּרַבִּים, וְגִלְתָּה הָעֲנָשִׁים וְהַגָּלֻיּוֹת הַנִּכְפָּלִים לָעוֹבְרִים עַל סוֹדוֹ וְרִמְזֵי הַתּוֹרָה. סוֹד מֵישָׁרִים).

### פסוק כ
**וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם**. וּמַהוּ הַשָּׁלוֹם, וְלֹא תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּחָרְבַּן הַבַּיִת.

## פרק כג

### פסוק ג
**עַל הָעַמּוּד**. מְקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

### פסוק ד
**וְאֶת כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה**. סְגָנֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֵם שְׁנִיִּים לַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים.
**שֹׁמְרֵי הַסַּף**. אֲמַרְכָּלִים הַמְמֻנִּים עַל כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת, וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם.
**בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן**. (תַּרְגּוּם:) בְּמֵישָׁר קִדְרוֹן.
**וְנָשָׂא אֶת עַפְרָם בֵּית אֵל**. אֶל מָקוֹם טָמֵא, אֲשֶׁר טִמֵּא שָׁם אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה יָרָבְעָם, וְשָׂרַף עָלָיו אֶת כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת.

### פסוק ה
**וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת**. וְאוֹתָן שֶׁקִּטְּרוּ בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה.

### פסוק ז
**אֶת בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים**. בָּתֵּי הַזִּמָּה.
**אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים**. יְרִיעוֹת.

### פסוק ט
**לֹא יַעֲלוּ**. הַכֹּהֲנִים שֶׁקִּטְּרוּ בַּבָּמוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, לֹא יַעֲלוּ עוֹד לְשָׁרֵת עַל מִזְבַּח ה'.
**כִּי אִם אָכְלוּ מַצּוֹת**. כְּלוֹמַר כִּי אִם בְּדָבָר זֶה לֹא יִצְאוּ מִכְּהֻנָּתָם, שֶׁמַּתִּירִין לָאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים, הֲרֵי הֵם כְּבַעֲלֵי מוּמִין, חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין.

**אָכְלוּ מַצּוֹת**. מְנָחוֹת, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקָּדָשִׁים.

## פסוק י

**הַתֹּפֶת**. הוּא הַמֹּלֶךְ, וְעַל שֵׁם שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים מַקְישִׁים בְּתֻפִּים, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הָאָב אֶת נַהֲמַת הַבֵּן כְּשֶׁהוּא נִכְוֶה בִּידֵי הַצּוּרָה שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה מֹלֶךְ, קְרָאוּהוּ תֹּפֶת.

## פסוק יא

**אֶת הַסּוּסִים**. אוֹתָם הַמִּשְׁתַּחֲוִים לַחַמָּה, הָיוּ לָהֶם סוּסִים מוּכָנִים לָצֵאת לִקְרַאת הַחַמָּה בַּבֹּקֶר.

**נְתַן מֶלֶךְ**. כָּךְ שְׁמוֹ.

**אֲשֶׁר בַּפַּרְוָרִים**. לֹא יָדַעְתִּי מָה הֵם.

## פסוק יב

**וַיָּרֶץ מִשָּׁם**. וּבְעֲרָם מִשָּׁם.

## פסוק יג

**לְהַר הַמַּשְׁחִית**. הַר הַזֵּיתִים, הוּא הַר הַמִּשְׁחָה, וְכֵיוָן שֶׁהִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ עַל יְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שִׁנָּה שְׁמוֹ לְגֶנַאי.

## פסוק יז

**מַה הַצִּיּוּן הַלָּז**. רָאָה קֶבֶר, מִצִּדּוֹ אֶחָד עָלָה קְמָשׁוֹנִים וַחֲרוּלִים, וְצִדּוֹ אֶחָד הֲדַסִּים וּבְשָׂמִים, וְתָמַהּ עָלָיו וְאָמַר מַה זֶּה. וְהֵשִׁיבוּ:

**הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים**. וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר שֶׁצִּוָּה לְבָנָיו שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ אֶצְלוֹ.

## פסוק יט

**אֲשֶׁר בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן**. שֶׁהָיָה יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, מַה שֶּׁחָזְרוּ מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עַל יְדֵי יִרְמְיָהוּ.

## פסוק כב

**לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה**. לֹא נִתְקַבְּצוּ רֹב עַם בְּכָל פֶּסַח כְּמוֹ שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בָּזֶה.

**מִימֵי הַשֹּׁפְטִים**. מִימֵי שְׁמוּאֵל, כְּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דה"ב לה יח), לְפִי שֶׁאַף שְׁמוּאֵל הֶחֱזִיר יִשְׂרָאֵל לְמוּטָב, וְקִבְּצָם הַמִּצְפָּתָה. דָּבָר אַחֵר: לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, (אֲבָל) מִשֶּׁמָּלְכוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה, לֹא עָשׂוּ פֶּסַח כָּל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם, לְפִי שֶׁנֶּחְלְקָה הַמַּלְכוּת לִשְׁנַיִם מִיָּרָבְעָם, וְהָיוּ הוֹלְכִים לְעֶגֶל שֶׁבְּבֵית אֵל וּבְדָן, עַד עַכְשָׁיו שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְהֶחֱזִירָם יִרְמְיָהוּ וּמָלַךְ עֲלֵיהֶם יֹאשִׁיָּהוּ, וּבָאוּ כֻּלָּם לִירוּשָׁלַיִם.

### פסוק כד
**הַתְּרָפִים**. צוּרוֹת שֶׁמְּדַבְּרִים עַל יְדֵי כְּשָׁפִים, וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָן צָרִיךְ לְכַוֵּן שָׁעָה אַחַת בְּשָׁנָה, וְשָׁנָה אַחַת רְאוּיָה לְכָךְ.

### פסוק ל
**וַיִּמְשָׁחוּ**. לֹא הָיָה צָרִיךְ מְשִׁיחָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יְהוֹיָקִים אָחִיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּעִנְיָן.

### פסוק לה
**אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ**. כְּפִי עָשְׁרוֹ.

## פרק כד

### פסוק ג
**אַךְ עַל פִּי ה' הָיְתָה**. כָּל הָרָעָה הַבָּאָה בִּיהוּדָה עַל יְדֵי הַגְּדוּדִים הָאֵלֶּה.

### פסוק ו
**וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים**. לֹא עַל מִטָּתוֹ, כִּי אָסְרוּ נְבוּכַדְנֶאצַּר בְּנְחֻשְׁתַּיִם לְהוֹלִיכוֹ בָּבֶלָה, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתוֹ וּמֵת בְּיָדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתַב שֶׁאָסְרוּ נְבוּכַדְנֶאצַּר לְהוֹלִיכוֹ בָּבֶלָה.

### פסוק ז
**לָצֵאת מֵאַרְצוֹ**. לַעֲזֹר לִיהוֹיָקִים.
**כִּי לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל וְגוֹ'**. שֶׁנִּצְּחוֹ בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים, בְּכַרְכְּמִישׁ עַל נְהַר פְּרָת, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ.

### פסוק יב
**וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל**. לַעֲשׂוֹת לוֹ כִּרְצוֹנוֹ, וְלֹא לְמִלְחָמָה.

### פסוק יד
**הֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: אֻמָּנַיָּא וְתַרְעַיָּא. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: חֲכָמִים גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁכְּשֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ הַכֹּל שׁוֹתְקִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים, מַסְגֵּר, הַכֹּל יוֹשְׁבִין לְפָנָיו וּלְמֵדִין הֵימֶנּוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָתַח וְאֵין סוֹגֵר וְסָגַר וְאֵין פּוֹתֵחַ.

### פסוק טו
**וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ**. אֵלּוּ חֹרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וְצַדִּיקִים הָיוּ, עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: כַּתְּאֵנִים הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה כֵּן אַכִּיר אֶת גָּלוּת יְהוּדָה.

### פסוק טז
**שִׁבְעַת אֲלָפִים**. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים, בָּא הַכָּתוּב הַשְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ: זֶה הָעָם אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר בְּשָׁנַת שֶׁבַע יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, אֶמֹר מֵעַתָּה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וְשִׁבְעַת אֲלָפִים מִבִּנְיָמִין וּשְׁאָר שְׁבָטִים, וְאַף בְּסֵדֶר עוֹלָם לָמַדְנוּ כֵּן.

### פסוק יז
**וַיַּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ**. יְהֹ יַצְדִּיק עָלֶיךָ אֶת הַדִּין, אִם תִּמְרֹד בִּי.

### פסוק כ
**כִּי עַל אַף ה' הָיְתָה וְגוֹ'**. לְפִיכָךְ: וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל, נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ לִמְרֹד בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּגְלֶה.

## פרק כה

### פסוק א
**בִּשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ**. שֶׁל צִדְקִיָּהוּ.
**דָּיֵק**. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: כַּרְקוּם.

### פסוק ד
**דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם**. מְעָרָה הוֹלֶכֶת מִבֵּיתוֹ עַד עַרְבוֹת יְרִיחוֹ, וּבָרַח לוֹ דֶּרֶךְ הַמְּעָרָה, וְהַקָּבָ"ה זִמֵּן צְבִי הוֹלֵךְ עַל גַּג הַמְּעָרָה חוּץ לָעִיר, וְרָדְפוּ כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַצְּבִי, וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לְפֶתַח הַמְּעָרָה בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ רָאוּהוּ וּלְכָדוּהוּ, הוּא שֶׁאָמַר: וּפָרַשְׂתִּי רִשְׁתִּי עָלָיו וְנִתְפַּשׂ בְּמְצוּדָתִי.

### פסוק ו
**וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ מִשְׁפָּט**. נִתְוַכַּח עִמּוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה.

### פסוק ט
**וְאֶת כָּל בֵּית גָּדוֹל**. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁמְּגַדְּלִין בָּהֶן תּוֹרָה וּתְפִלָּה וּבָתֵּי הַשָּׁרִים.

### פסוק יא
**וְאֶת הַנֹּפְלִים**. שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל נְבוּכַדְנֶצַּר וְיָצְאוּ אֵלָיו מִן הָעִיר, כְּמוֹ: בְּלֶכְתּוֹ אֶל צִקְלַג נָפְלוּ עָלָיו מְמַנַּשֶּׁה וְגוֹ'.

### פסוק יב
**וּלְיוֹגְבִים**. חוֹפְרֵי הָאָרֶץ, לְשׁוֹן יְקָבִים, שֶׁהֵם חֲפִירוֹת בַּקַּרְקַע.

### פסוק יז
**וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת שָׁלֹשׁ אַמּוֹת**. וּבְתַחִלַּת הַסֵּפֶר הוּא אוֹמֵר: חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְשָׁם יִשַּׁבְתִּי אֶת הַמִּקְרָאוֹת.

**וּשְׂבָכָה**. קופיי"א בְּלַעַ"ז, כְּמִין כּוֹבַע.

**וְרִמּוֹנִים**. רִמּוֹנִים.

### פסוק יט
**הַסֹּפֵר שַׂר הַצָּבָא**. שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ מִנְיַן כָּל עִיר וָעִיר, כַּמָּה אֲנָשִׁים מוֹצִיאָה לַצָּבָא.

### פסוק כג
**כָּל שָׂרֵי הַחֲיָלִים**. שֶׁיָּצְאוּ מִן הָעִיר לְהִלָּחֵם בַּמְצוּדוֹת וּבַטִּירָנִים וּבַצּוּרִים וּבַיְּעָרִים.

### פסוק כז
**נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ**. שֶׁמֵּת נְבוּכַדְנֶצַּר, וּמָלַךְ אֱוִיל מְרוֹדַךְ תַּחְתָּיו.

**בִּשְׁנַת שִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ**. וּבְיִרְמְיָהוּ הוּא אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, אֶלָּא בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מֵת נְבוּכַדְנֶאצַּר, וְנִקְבַּר בְּעֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה, בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה הוֹצִיאוֹ אֱוִיל מְרוֹדַךְ מִקִּבְרוֹ וּגְרָרוּהוּ, בִּשְׁבִיל לְבַטֵּל גְּזֵרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּישַׁעְיָהוּ: וְאַתָּה הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ כְּנֵצֶר נִתְעָב וְגוֹ'.

### פסוק כח
**וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת**. דִּבְרֵי נְחוּמִים.